

มารยาทไทย

ของ

หม่อมอมพร วงศ์เปรม มหาบุณย์

ของวัฒนธรรม

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

จัดพิมพ์

ระเบียบการแสดงอิริยาบถต่าง ๆ

อันเป็น

มารยาทไทย

ของ

หม่อมหลวงบี๊ มาลากุล

กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ

จัดพิมพ์

คำชี้แจง

มารยาทไทย คือ ระเบียบอิริยาบถต่าง ๆ ที่แสดงออกถึง
ความสุภาพ อ่อนน้อม ละเมียดละไม อันเป็นคุณสมบัติของคนไทย
อย่างแท้จริง นับเป็นวัฒนธรรมของชาติที่ชี้ให้เห็นว่าไทยเป็นชาติ
ที่มีวัฒนธรรมสูง ในปัจจุบันนี้ ระเบียบการแสดงอิริยาบถไทย ๆ ของ
เรากำลังเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่นักเรียน นิสิตนักศึกษา และ
สถาบันการสอนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง หนังสือมารยาทไทยที่กอง
วัฒนธรรมจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งที่ ๗ ได้จำหน่ายหมดในระยะเวลา
เพียงปีเดียว กองวัฒนธรรมต้องจัดพิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๘ จึง
เป็นนิมิตที่ดีว่า ในอนาคต เยาวชนคนไทยของเราจะต้องเป็นผู้ที่มี
กิริยามารยาท น่ารัก ชำ่มช้อย อ่อนโยน งดงาม ไม่กระต้างกระตื่อง
ปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามกาลเทศะอย่างแน่นอน

กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
ขอขอบคุณ ม.ล. ปิยะ มาลากุล เลขาธิการสำนักพระราชวังเป็นอย่างสูง
ไว้ ณ ที่นี้ ที่กรุณาเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ ให้เป็นแบบฉบับที่ถูกต้อง
สามารถใช้เป็นคู่มือฝึกหัดอบรมกุลบุตรกุลธิดาได้เป็นอย่างดี

กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ

๕ ก.ย. ๒๕๒๐

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
หลักทั่วไป	๑
การยื่นและการเดิน	๒
ยื่นตามลำพัง	๒
ยื่นเฉพาะหน้าผู้ใหญ่	๒
ยื่นถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี	๓
ยื่นเมื่อได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี	๔
เดินตามลำพัง	๕
เดินกับผู้ใหญ่	๕
เดินนำเสด็จ ฯ และตามเสด็จ ฯ	๕
เดินตามเสด็จ ฯ	๕
เดินเข้าสู่ที่ชุมนุม	๖
เดินในที่ที่พระมหากษัตริย์หรือพระมเหสีประทับอยู่	๖
การนั่ง	๗
นั่งเก้าอี้	๗
นั่งกับพื้น	๑๐
นั่งลงศอก	๑๐
หมอบ	๑๑
นั่งคุกเข่า	๑๑

(ค)

	หน้า
นั่งน้ารดพระที่นั่ง	๑๒
การคลาน	๑๒
คลานลงมือ	๑๒
คลานยกของ	๑๓
การแสดงความเคารพ	๑๖
แสดงความเคารพเมื่อยืน	๑๖
แสดงความเคารพเมื่อนั่งกับพื้น	๑๗
แสดงความเคารพเมื่อนั่งเก้าอี้	๑๗
แสดงความเคารพพระภิกษุ	๑๗
ถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี	๒๐
การเข้าพบผู้ใหญ่	๒๒
เข้าพบผู้ใหญ่ในที่ที่ใช้เก้าอี้	๒๒
เข้าพบผู้ใหญ่ เมื่อยืน	๒๒
เข้าพบผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่กับพื้น	๒๒
การส่งและรับของ	๒๓
ส่งของให้ผู้ใหญ่ที่นั่งบนเก้าอี้	๒๓
ส่งของให้ผู้ใหญ่ที่นั่งกับพื้น	๒๓
แจกของชำร่วย	๒๓
รับของพระราชทานจากผู้อื่น	๒๔

(จ)

การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เฝ้า ฯ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน

เฝ้า ฯ ในงานที่นั้งเก้าอี้หรือยืนเฝ้า ฯ

เฝ้า ฯ ในที่รโหฐาน

เข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานของ

เข้าเฝ้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายของ

ทั้งเครื่อง

ถอนเครื่อง

ทอดพระสูตรส ทิบบพระโอสถ และทรงเชี้ย

เข้าเฝ้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน

กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม

หน้า

๒๔

๒๔

๒๕

๒๖

๒๗

๒๘

๓๐

๓๒

๓๔

๓๖

๓๗

สารบัญภาพ

ระหว่างหน้า

ภาพที่ ๑ ยืนตามลำพัง	๒ — ๓
ภาพที่ ๒ ยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่—ก้อมส่วนบน	๒ — ๓
ภาพที่ ๓ ยืนถวายความเคารพ (แบบพระราชนิยม)	๔ — ๕
ภาพที่ ๔ ยืนถวายความเคารพ (แบบสากล)	๔ — ๕
ภาพที่ ๕ นั่งตามลำพัง	๑๐ — ๑๑
ภาพที่ ๖ นั่งต่อหน้าผู้ใหญ่	๑๐ — ๑๑
ภาพที่ ๗ นั่งต่อหน้าผู้ใหญ่	๑๐ — ๑๑
ภาพที่ ๘ นั่งลงศอก	๑๐ — ๑๑
ภาพที่ ๙ หมอบ	๑๒ — ๑๓
ภาพที่ ๑๐ กลานลงมือ	๑๒ — ๑๓
ภาพที่ ๑๑ กลานยกของมือเดียว	๑๔ — ๑๕
ภาพที่ ๑๒ กลานยกของสองมือ แบบชาย	๑๔ — ๑๕
ภาพที่ ๑๓ กลานยกของสองมือ แบบหญิง	๑๖ — ๑๗
ภาพที่ ๑๔ ให้อำนาจผู้มีฐานะเสมอกัน	๑๖ — ๑๗
ภาพที่ ๑๕ ให้อำนาจผู้มีฐานะอาวุโสกว่า หรือให้ ครูอาจารย์	๑๖ — ๑๗
ภาพที่ ๑๖ ให้อำนาจ	๑๖ — ๑๗
ภาพที่ ๑๗ กราบผู้ใหญ่	๑๘ — ๑๙

ระหว่างหน้า

ภาพที่ ๑๘ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (นั่งคุกเข่าเตรียมกราบ)	๒๐ — ๒๑
ภาพที่ ๑๙ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (อัญชลี)	๒๐ — ๒๑
ภาพที่ ๒๐ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (วันทา)	๒๐ — ๒๑
ภาพที่ ๒๑ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (อภิวาท)	๒๐ — ๒๑
ภาพที่ ๒๒ ถวายบังคม (ยกมือขึ้นประนม)	๒๒ — ๒๓
ภาพที่ ๒๓ ถวายบังคม (ทอคมือที่ประนมไปข้างหน้า)	๒๒ — ๒๓
ภาพที่ ๒๔ ถวายบังคม (ยกมือขึ้นเจค หน้าผาก ลำตัวเองไปข้างหลัง)	๒๔ — ๒๕
ภาพที่ ๒๕ รับซองจากประธานในพิธี	๒๔ — ๒๕
ภาพที่ ๒๖ แจกซองชำรวัย แบบยื่นย่อตัวเล็กน้อย	๒๔ — ๒๕
ภาพที่ ๒๗ แจกซองชำรวัย แบบตั้งเข่า	๒๔ — ๒๕
ภาพที่ ๒๘ แจกซองชำรวัย แบบลงเข่าสองข้าง	๒๔ — ๒๕
ภาพที่ ๒๙ แจกซองชำรวัย แบบนั่งพับเพียบ	๒๔ — ๒๕
ภาพที่ ๓๐ เข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานของเป็นพิธีการ	๒๘ — ๒๙
ภาพที่ ๓๑ เข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานของ ตามประเพณีไทย	๒๘ — ๒๙

ระหว่างหน้า

ภาพ ๓๒	ทุลเกล้า ฯ ถวายของแบบพิธีการ	๓๐ — ๓๑
ภาพ ๓๓	ทุลเกล้า ฯ ถวายของแบบไม่เป็นพิธีการ	๓๐ — ๓๑
ภาพ ๓๔	ตั้งเครื่องแบบพิธีการ	๓๒ — ๓๓
ภาพ ๓๕	ตั้งเครื่องแบบไม่เป็นพิธีการ	๓๒ — ๓๓
ภาพ ๓๖	ทอดพระสุธารส และทืบพระโอสถ	๓๔ — ๓๕

คำนำ

อนุสนธิที่สมาคมสตรีอาสาสมัคร อันมีท่านผู้หญิงคุชฎี มาลากุล-ณ อยุธยา เป็นนายก ด้วยความร่วมมือของ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดการประกวดการแสดงมารยาทระหว่างนักเรียน นิสิตและนักศึกษาชายหญิงขึ้น ครั้งแรกประกวดในเดือน มกราคม ๒๕๐๔ และครั้งที่ ๒ ในเดือน มกราคม ๒๕๐๕ นั้น ได้บังเกิดผลดีทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอเนกประการ

ในทางตรงนั้น เป็นโอกาสที่ผู้เข้าชม จะได้เห็นการแสดงอิริยาบถต่าง ๆ อันเป็นมารยาทไทย ซึ่งปัจจุบันนี้ได้ถูกอารยธรรมแผนปัจจุบันกลืนไปเสียเกือบจะไม่มีโอกาสได้เห็นได้ใช้ เมื่อถึงเวลาที่จะต้องปฏิบัติก็ไม่ทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไรให้เป็นการถูกต้อง อิริยาบถง่าย ๆ เช่น การทำความเคารพก็ไม่ทราบว่าบุคคลใด กาละใด เทศะใดจะควรเคารพแบบไหน เมื่อไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรให้ถูกต้อง จะทำไปก็เกรงว่าจะต้องอายถ้าทำผิด ก็เลยไม่ทำเสีย จึงเห็นว่าคนไทยปัจจุบันนี้ขาดความละมุนละไมไปมาก ทั้งที่ความอ่อนหวานอ่อนน้อม ยังคงเป็นคุณลักษณะโดยทั่วไปของคนไทยอยู่ เมื่อได้เปิดการประกวดการแสดงมารยาท ก็เท่ากับได้แสดงแบบฉบับอันถูกต้องให้เห็น ให้ทราบและให้ได้ใช้ในโอกาสที่จะต้องใช้ต่อไป

ในทางอ้อม การประกวดนี้ย่อมทำให้เกิดผลดีในอนาคต เพราะเมื่ออนุชนรุ่นนี้ ได้รับการฝึกฝนจนแบบฉบับมารยาทไทยได้ฝังอยู่ในความทรงจำแล้ว มารยาทที่ดีของไทยก็จะคงอยู่และเป็นมรดกตกทอด

แก่นไทยต่อไปอีกนานเท่านั้น และที่สำคัญที่สุด มารยาทย่อมเป็นเครื่องขัดเกลาความประพฤติและนิสัยได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่หวังว่าในอนาคต อนุชนคนไทยจะเป็นผู้มีมารยาทเข้มช้อยงดงามไม่กระต้างกระเดื่อง มีความเจริญทางจิตใจอันเป็นหลักประกันสำคัญแห่งความเจริญในค่านอื่น ๆ

ในการประกวดครั้งแรก รู้สึกว่า ยังมีผู้สนใจเข้าประกวดน้อยอยู่ ซึ่งคงเป็นเพราะขาดแบบฉบับและผู้ฝึกฝน แต่การประกวดครั้งหลังมีผู้เข้าประกวดมากมาย โดยเฉพาะนิสิตและนักศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เพียงระยะเวลาชวบปีเดียว แบบฉบับของมารยาทไทยก็ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอแห่งรัตนโกสินทร์ ๙๙ พรรษา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีโครงการประกวดมารยาทไทยขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมให้คนไทยมีมารยาทที่ดีงาม

โดยที่ผู้เขียนได้ฝึกนักเรียนวังไกลกังวล และโรงเรียนการช่างสตรี-โชติเวช เพื่อเข้าประกวด กับภายหลังได้มีโรงเรียนและมหาวิทยาลัยอีกหลายสำนักมาขอคำแนะนำ จึงต้องศึกษาแบบวิธีเพื่อให้เป็นการถูกต้อง มารยาทต่าง ๆ ที่สมาคมสตรีอาสาสมัครกำหนดเป็นหัวข้อการประกวดนั้น บางอย่างในปัจจุบันเกือบจะไม่มีใครได้ใช้กัน และบางอิริยาบถที่ใช้กันอยู่เสมอก็แตกต่างกันไป จึงไม่ทราบว่าจะอย่างไรดี อย่างไรก็ตาม แต่โดยที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ปกครองมาแต่ดึกดำบรรพ์ และพระองค์อยู่ในฐานะเป็นที่เคารพอย่างสูงสุด ฉะนั้นมารยาทอันดีงามย่อมมีในราชสำนักทุกยุคทุกสมัย ผู้เขียนจึงยึดแบบมารยาทในราชสำนัก นับแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาเป็นแบบฉบับ และได้ศึกษาไต่ถามทุกท่านผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละประเภท ถ้าแบบใดมีการปฏิบัติแตกต่างกันไป ก็ยึดถือแบบที่มีผู้ปฏิบัติเหมือนกันหรือคล้ายกัน

หลาย ๆ ท่าน ท่านผู้มีส่วนให้การฝึกและการเขียนระเบียบปฏิบัตินี้
ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นอกจากบุพการีแล้ว ก็มีพระเดชพระคุณ
พระศาสนโสภณ วัดบวรนิเวศวิหาร หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล
หม่อมเจ้าหญิงมารยาตกรัณญา ทิศกุล หม่อมหลวงบ๊อง มาลากุล
พลตรีหม่อมทวีวงศ์ ถวัลย์ศักดิ์ พระยาบำเรอภักดิ์ ท้าวโสภานีเวศน์
จมีนทิพยมณฑเียร และคุณเผ่าแก้วสมบุญ เหมเฉลา เป็นอาทิ

ผู้เขียนขอขอบคุณกองวัฒนธรรม กรมการศาสนา กระทรวง
ศึกษาธิการที่จัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ถ้าหนังสือเล่มนี้มีการผิดพลาด
หรือขาดตกบกพร่องประการใดผู้เขียนขออภัยรับ ซึ่งเป็นเพราะความ
เขี้ยวในวิญญูติของผู้เขียนเอง แต่หากระเบียบที่ได้เขียนขึ้นนี้ศักดิ์
กรรมวิธีที่ได้ฝึกสอนก็ดี เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน ผู้เรียนหรือผู้ฝึกแม้
เพียงส่วนน้อย ผู้เขียนขออภัยอุทิศคุณงามความดีเป็นเครื่องสักการ-
คุณแต่ท่านผู้กล่าวพระนามและนามมาแล้วทุกท่าน

หม่อมมาเลงบัย มาลากุล

ระเบียบการแสดงอิริยาบถต่าง ๆ

อันเป็น

มารยาทไทย

—————
หลักทั่วไป

ในการเขียนระเบียบนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายตามประเภท
อิริยาบถต่าง ๆ ดังนี้คือ

๑. การยืนและการเดิน
๒. การนั่ง
๓. การคลาน
๔. การแสดงความเคารพ
๕. การเข้าพบผู้ใหญ่
๖. การส่งและรับของ
๗. การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

การแสดงมารยาทอันเป็นประเพณีไทย ไม่แต่เพียงแสดง
อิริยาบถได้ถูกต้องเท่านั้น ยังต้องประกอบด้วย

๑. กิริยาสุภาพเรียบร้อย รวมทั้งการตกแต่งร่างกายเช่น
เสื้อผ้า หน้าตา ตลอดจนทรงผม เป็นต้น ให้ดูกระชับ
สมส่วน
๒. อิริยาบถอยู่ในท่าธรรมคา ไม่ฝืน อดอยาก แต่ไม่แข็ง
กระด้าง สุภาพ ไม่หัวเราะเบื่กเผยหรือหลุกหลิก และไม่
กระดากอาย

๓. การแสดงมารยาททางงาม ไม่จำเป็นต้องซ้ำจนเกินควร
แต่ต้องไม่ลืมน

๑. การยืนและการเดิน

ก. การยืนตามลำพัง

การยืนตามลำพังควรให้เป็นไปในลักษณะสุภาพสบาย ขาชิด สว่า
ไม่หันหน้าหรือแกว่งแขนไปมา จะยืนเอียงเล็กน้อยพองามก็ได้
(ภาพที่ ๑)

ข. ยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่

ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรยืนตรงหน้าผู้ใหญ่ ควรยืนเฉียงทางใดทาง
หนึ่ง ทำได้สองวิธีคือ

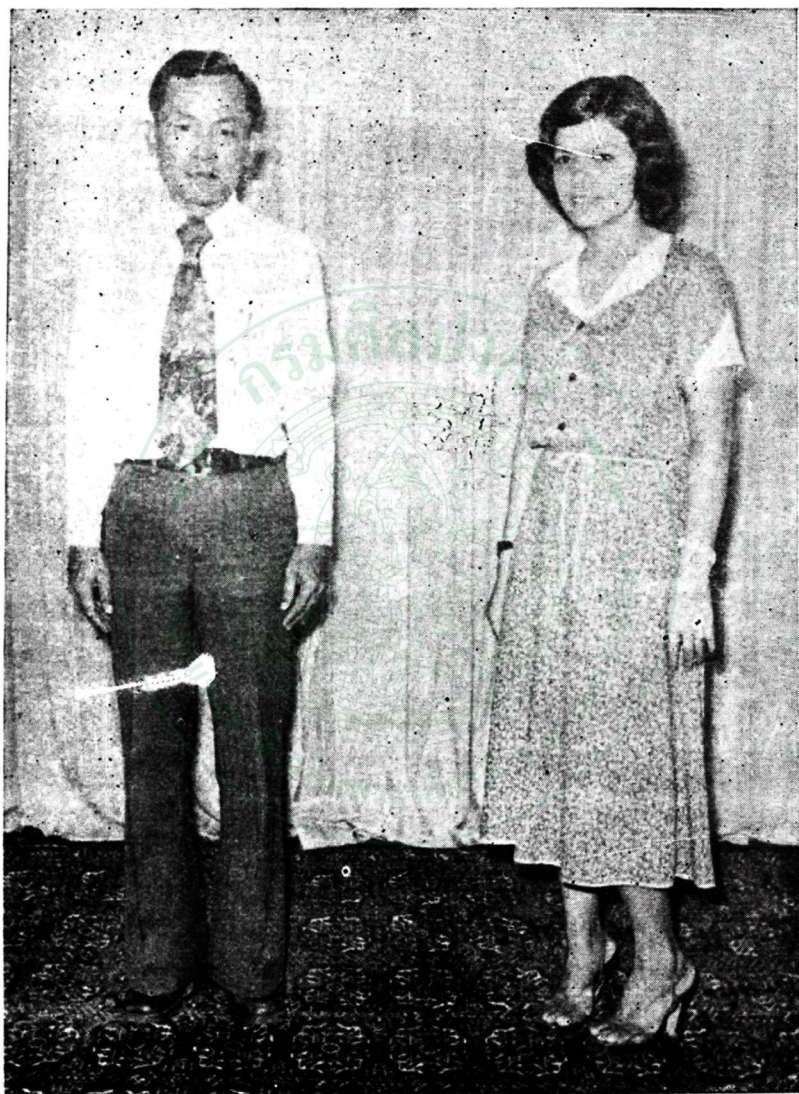
(๑) ยืนตรง ขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย มือทั้งสองแนบ
ข้าง (ภาพที่ ๒)

(๒) ยืนก้มส่วนบนตั้งแต่เอวขึ้นไปเล็กน้อย มือประสาน
การประสานมือ ทำได้สองวิธี คือ

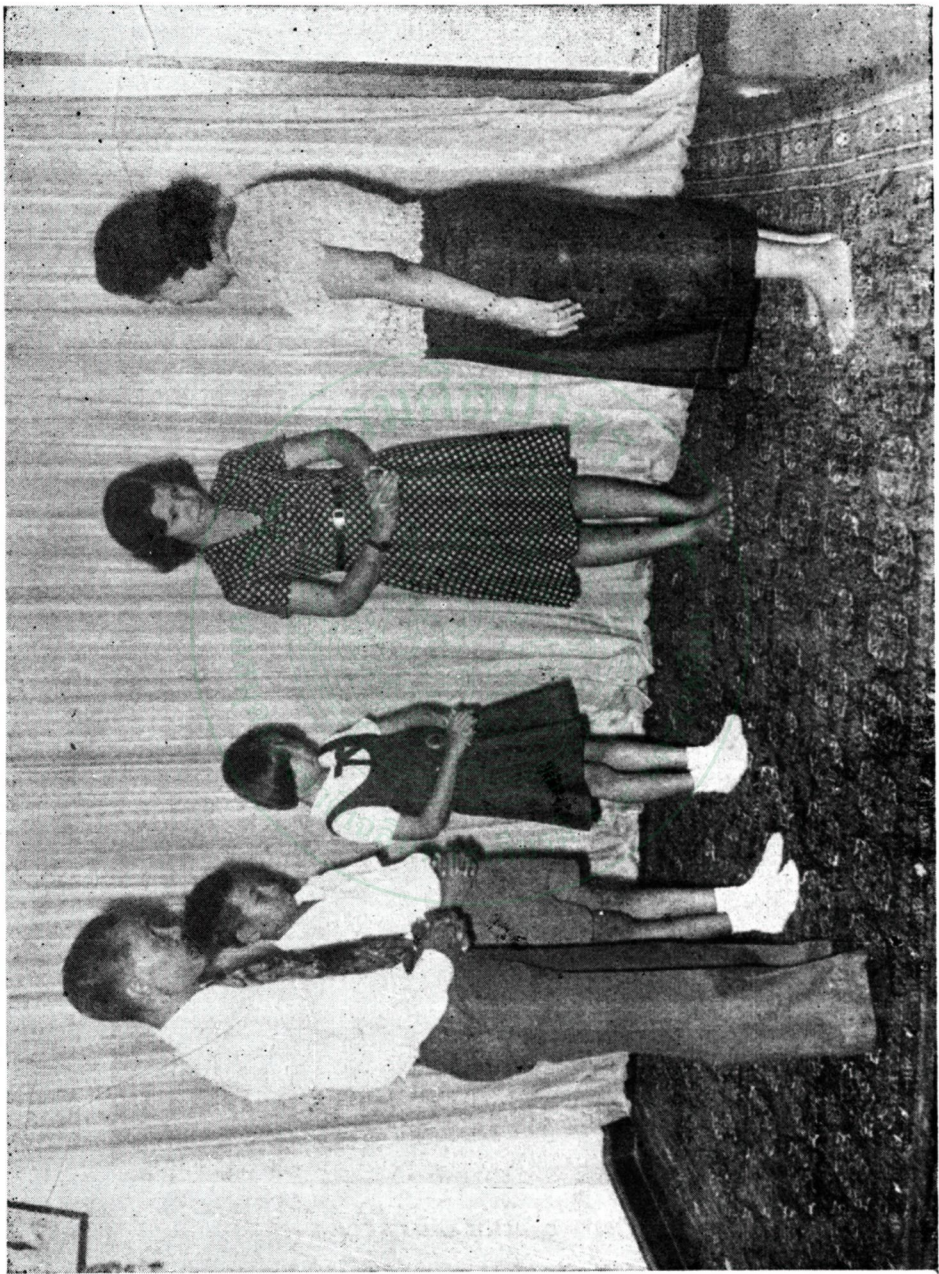
(ก) กว้ามือซ้อนกัน จะเป็นมือไหนทับมือไหนก็ได้

(ข) หงายมือทั้งสอง สอดนิ้วเข้าระหว่างร่องนิ้วของแต่ละมือ

หมายเหตุ การยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่อีกกล่าวมานี้ ใช้ได้จนถึงยืน
เฉพาะหน้าที่ประทับ การก้มตัวจะมากน้อยย่อมสุดแล้ว
แต่ผู้ใหญ่ ถ้ามีอาวุโสหรือเป็นที่เคารพสูง เช่นยืนหน้า
ที่ประทับก็ก้มมาก เป็นต้น

ภาพที่ ๑ ยืนตามลำพัง

ภาพที่ ๒ ยืนเฉพาะหน้าผู้ให้ข้อมูลส่วนบน

ค. ยืนถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี

การยืนถวายความเคารพนี้ ถ้าเป็นการยืนในแถวก็เป็นไปตามระเบียบแถวหรือตามคำสั่งผู้ควบคุมแถว เช่นยืนตรง เป็นต้น ถ้าเป็นการยืนถวายความเคารพตามลำพัง แต่ละเพศกระทำแตกต่างกัน (ภาพที่ ๓)

สำหรับชาย

- (๑) สวมหมวกเครื่องแบบ ยืนตรง แล้วกระทำวันทยหัตถ์
- (๒) ไม่ได้สวมหมวก ยืนตรง หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน แล้วถวายคำนับ การถวายคำนับให้ก้มศีรษะ และส่วนไหล่ลงช้า ๆ ท่าพอควร กระทำครั้งเดียวแล้วยืนตรง อย่าผงกศีรษะเร็วเกินไป

หมายเหตุ ถ้าสวมหมวกอื่นที่ไม่ใช่เครื่องแบบ ต้องถอดหมวกก่อนถวายคำนับ

สำหรับหญิง

ถวายความเคารพแบบย่อเข้า หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า

“ถอนสายบัว” ทำดังนี้

- (๑) ยืนตรง เท้าชิด หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน
- (๒) ชักขาข้างใดข้างหนึ่งไปทางหลัง โดยวาดปลายเท้าไปทางอีกด้านหนึ่งของขาที่ยืน ทำพร้อมกับย่อเข้าอีกข้างหนึ่งลงช้า ๆ

(๓) เมื่อจวนจะต่ำสุด ให้ยกมือทั้งสองขึ้นวางประสานกัน
บนหน้าขาข้างที่ย่อต่ำลง (หน้ามือประสานกัน) ให้ก่อน
ไปทางเข้า (ถ้าไม่ได้ยกของทั้งสองมือ)

(๔) ก้มศีรษะต่ำลงเล็กน้อย

(๕) เวยศีรษะขึ้นพร้อมกับชักขาข้างที่ไขว้กลับที่เดิม และ
ทั้งเข้าตรง

ง. ยืนเมื่อได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงเคารพและ
เสียงระโคม

ยืนขึ้นอย่างสุภาพแล้วระวางตรง หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน
หรือพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ หรือองค์ประธานของเพลงเคารพ
ยืนตรงจนจบเพลง ถ้าเป็นการบรรเลงที่ปรากฏพระองค์ ต้องถวาย
เคารพเมื่อเห็นพระองค์ครั้งหนึ่ง เมื่อเพลงจบให้ถวายความเคารพอีก
ครั้งหนึ่ง (คือการยืนถวายเคารพ) แล้วนั่งหรือเคลื่อนที่ แล้วแต่กรณี

หมายเหตุ ๑. เพลงเคารพ มี เพลงชาติ เพลงมหาฤกษ์
เพลงมหาชัย และเพลงคำนับ

๒. การระโคม ยืนถวายความเคารพเฉพาะการ
ระโคมเมื่อเสด็จฯ ลง หรือเสด็จฯ ออก
และเมื่อเสด็จฯ กลับ หรือเสด็จฯ ขึ้น
เท่านั้น

ภาพที่ ๓ ยืนถวายความเคารพ (แบบพระราชนิยม)

ภาพที่ ๕ ยืนถวายความเคารพ (แบบสากล)

จ. เดินตามลำพัง

เดินอย่างสุภาพ หลังตรง ช่วงก้าวไม่ยาวหรือสั้นเกินไป แกว่งแขนพองาม ถ้าเป็นสตรี ควรระมัดระวังให้สะโพกเป็นไปตามปกติ

ฉ. เดินกับผู้ใหญ่

เดินเยื้องไปทางซ้ายข้างหลังผู้ใหญ่ ห่างประมาณหนึ่งถึงสองฟุต ไม่เดินเหมือนเดินตามลำพัง ให้อยู่ในลักษณะนอนบ้น้อม ถ้าเป็นการเดินในระยะใกล้ มือควรประสานกัน

ช. เดินนำเสด็จฯ และตามเสด็จฯ

ในกรณีนำหรือตามเสด็จฯ นี้ หมายถึงการนำหรือตามเสด็จพระราชดำเนินพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี ตลอดจนการนำหรือตามเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย

ก. เดินนำเสด็จฯ

เฉพาะชายมีสองกรณี คือ การเดินนำเสด็จฯ ในหน้าที่กรมวัง โดยมากเป็นการนำเสด็จฯ สมเด็จพระอัครมเหสีหรือพระบรมวงศ์ฝ่ายใน ผู้นำเสด็จฯ คือ กรมวังหรือผู้ทำหน้าที่กรมวัง น้อยครั้งที่จะมีนำเสด็จฯ พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศ์ฝ่ายหน้า

อีกกรณีหนึ่ง คือ นำเสด็จพระราชดำเนิน หรือนำเสด็จในหน้าที่มณฑลเทศาภิบาล หรือนำเสด็จฯ ไปประทับ ณ ที่ที่จัดไว้ เช่น เสด็จฯ ทอดพระเนตรภาพยนตร์หรือเสด็จฯ ไปในงานต่าง ๆ ซึ่งประธานของงานเป็นผู้รับและนำเสด็จฯ ซึ่งจะต้อง

- (๑) เดินหน้าระยะห่างพอสมควร (พอฟังพระราชกระแสได้ ยิน) ด้านซ้ายของพระองค์ท่าน ในกรณีเสด็จพระราชดำเนินบนลาดพระบาท ผู้นำต้องไม่เดินบนลาดพระบาท
- (๒) เดินในลักษณะเอียงตัวน้อย ๆ มาทางพระองค์ท่าน ทั้งนี้ เพื่อได้สังเกตทราบหากจะประทับยืน
- (๓) ค้อมร่างกายส่วนบนเล็กน้อย
- (๔) มือประสานยกขึ้นเหนือแนวเข็มขัดเล็กน้อย
- (๕) เมื่อถึงที่ที่จะอัญเชิญประทับ ผู้นำเดินผ่านไปแล้วหันมา ถวายคำนับทางที่ประทับ ซึ่งเท่ากับกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าถึงที่ประทับแล้ว
- (๖) เมื่อจะถอยออกไป ถวายคำนับครั้งหนึ่ง และ
- (๗) ก่อนที่ผู้นำจะนั่งที่ ต้องถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง

การเดินนำเสด็จ ฯ สำหรับฝ่ายหญิงมีกรณีเดียว คือ นำเสด็จ ฯ ไป ณ ที่ต่าง ๆ หรือนำเสด็จ ฯ สู่ที่ประทับ ทำอริยาบถเช่นเดียวกับชาย เสร็จแล้วถวายคำนับแบบผู้หญิง

ข. เดินตามเสด็จ ฯ

ทั้งชายและหญิงเดินเบื้องหลังพระองค์ท่านในลักษณะอริยาบถเดินกับผู้ใหญ่ คือ เดินอย่างสุภาพ หน้ามองตรง ไม่ยิ้มหัวทักทาย หรือทำความเคารพ พุดคุย กับผู้อื่น

ข. เดินเข้าสู่ที่ชุมนุม

(๑) **เข้าสู่ที่ชุมนุมที่นั่งเก้าอี้**

- (ก) เดินเข้าไปอย่างสุภาพ
- (ข) เมื่อเดินผ่านผู้ที่นั่งอยู่ก่อน ก้มตัวเล็กน้อย ถ้าผู้นั่งเป็นผู้มีอาวุโสมากก็ก้มตัวมาก อย่าให้เสื้อผ้าหรือร่างกายไปกรายผู้อื่น
- (ค) ถ้าไม่มีการกำหนดที่นั่ง ก็นั่งเก้าอี้ที่สมควรโดยสุภาพ อย่าลากเก้าอี้ให้ดัง หรือโยกย้ายเก้าอี้ไปจากระดับที่ตั้งไว้ ถ้าเป็นที่นั่งที่กำหนดไว้ก็นั่งตามที่ของตน

(๒) **เข้าสู่ที่ชุมนุมที่นั่งกับพื้น**

- (ก) เดินอย่างสุภาพ
- (ข) เมื่อผ่านผู้ที่นั่งให้ก้มตัวมากหรือน้อย สุดแต่ระยะใกล้—ไกล หรือ ผู้นั่งมีอาวุโสมากหรือน้อย ระวังอย่าให้เสื้อผ้าหรือส่วนของร่างกายไปกรายผู้อื่น
- (ค) ผ่านแล้วเดินตามธรรมดา
- (ง) ถ้าผ่านระยะใกล้มาก ใช้ “เดินเข้า”

หมายเหตุ

การเดินเข้า คือ

- (ก) นั่งคุกเข่าตัวตรง มืออยู่ข้าง ๆ ตัว

- (ข) ยกเข้า ขว-ซ้าย ไปข้างหน้า สลับข้างกัน
ปลายเท้าตั้ง ช่วงก้นพองามไม่กระชั้นเกินไป
- (ค) มือห้อยข้าง แกว่งได้เล็กน้อย

การเดินเข้าไม่นิยมใช้ในกรณีเข้าเฝ้าฯ หรือเข้าพบผู้ใหญ่

ฉ. เดินในที่พระมหากษัตริย์หรือพระมเหสีประทับอยู่

ตามประเพณีไทย การเดินผ่านที่ประทับโดยอาการใดๆ ก็ตาม ทำไม่ได้เป็นอันขาด (ที่เรียกว่า “ห้ามตัดหน้าฉาน”) การเดินผ่านหลังที่ประทับในระยะใกล้ก็ไม่ควรจะทำ แต่ในกรณีที่มีกิจ และมีความจำเป็นก็ต้องระวังไม่ให้เข้าไปในลักษณะเดินตัดหน้าฉาน เช่น เดินออกไปตีลสาเมื่อประทับอยู่บนเวทีลสา เดินไปทำหน้าที่การงานเช่นเข้าไปยกหรือเลื่อนเครื่องขยายเสียง หรือทำความสะอาดพื้นที่ เดินผ่านชั้นลงที่พลับพลาไปขึ้นเมรุ เมื่อประทับอยู่บนพลับพลา นั้น เป็นต้น

(๑) เดินผ่านหน้าหรือหลังที่ประทับ

ต้องทำในระยะห่าง และเฉพาะในกรณีที่จำเป็นที่สุด ดังนี้

- (๑) ลุกขึ้นจากที่ แล้วถวายคำนับ
- (๒) เดินอย่างสุภาพ
- (๓) เมื่อจะผ่านที่ประทับ หันไปถวายคำนับ
- (๔) เมื่อผ่านไปแล้ว หันไปถวายคำนับ และ
- (๕) ก่อนที่จะนั่ง ถวายคำนับ

(๒) เดินไปทำธุระใด ๆ

(๑) เมื่อลุกจากที่ ถวายคำนับ

(๒) เดินไปยังสถานที่ที่จะทำกิจธุระ

(๓) ถึงที่ ถวายคำนับ

(๔) การทำกิจธุระ จะนั่งย่อเข่าหรือคุกเข่า หรือหมอบแล้ว
แต่กรณี เช่น ยกหรือเลื่อนเครื่องขยายเสียง ก็นั่งย่อเข่า
ข้างหนึ่งหรือคุกเข่า ถ้าเป็นกรณีกวาดพื้น หยิบของ
ก็หมอบลง ลงแขนข้างซ้าย มือขวาใช้ทำกิจธุระ

(๕) ลุกขึ้นถอยหลัง ๑ ก้าว ถวายคำนับ

(๖) เดินถอยหลัง ๓ ก้าว ถวายคำนับแล้วเดินกลับที่
และ

(๗) ก่อนที่จะนั่ง ถวายคำนับ

(๓) การเดินขึ้นลงเมรุ

(๑) ลุกจากที่นั่ง ถวายคำนับ

(๒) เมื่อผ่านที่ประทับ ถวายคำนับ

(๓) ลงจากเมรุถึงพื้น ถวายคำนับ

(๔) เมื่อผ่านที่ประทับ ขึ้นพลับพลา ถวายคำนับ และ

(๕) ก่อนจะลง ถวายคำนับ

๒. การนั่ง

ก. การนั่งเก้าอี้

นั่งตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เท้าชิด เข่าชิด มือวางบนหน้าขา ถ้าเป็นเก้าอี้มีเท้าแขน เมื่อนั่งตามลำพังจะเอาแขนพาดเท้าแขนก็ได้ ไม่ควรนั่งเอาปลายเท้าหรือขาไขว่กันอย่าง “ไขว่ห้าง” ควรนั่งเต็มเก้าอี้ อย่างนั่งโดยโยกเก้าอี้ ให้โยกหน้าหรือเอนหลัง ถ้าเป็นหญิงต้องระมัดระวังเครื่องแต่งกายอย่าให้ประเจิดประเจ้อ

ข. นั่งกับพื้น

(๑) นั่งตามลำพัง

นั่งพับเพียบในลักษณะสุภาพ ยึดตัว ไม่ต้องเก็บปลายเท้าแต่อย่าเหยียดเท้า มือไว้บนตักก็ได้ ผู้หญิงจะนั่งเท้าแขนก็ได้ การเท้าแขนอย่าเอาท้องแขนไว้ข้างหน้า ให้ปลายมืออยู่ข้างหน้า ผู้ชายไม่ควรนั่งเท้าแขน นั่งปล่อยแขนได้ (ภาพที่ ๕)

(๒) นั่งต้อนรับผู้ใหญ่

นั่งพับเพียบเช่นเดียวกับนั่งตามลำพัง แต่น้อมตัวเล็กน้อย ต้องเก็บปลายเท้า มือประสาน (ภาพที่ ๖, ๗)

ค. นั่งลงสอ

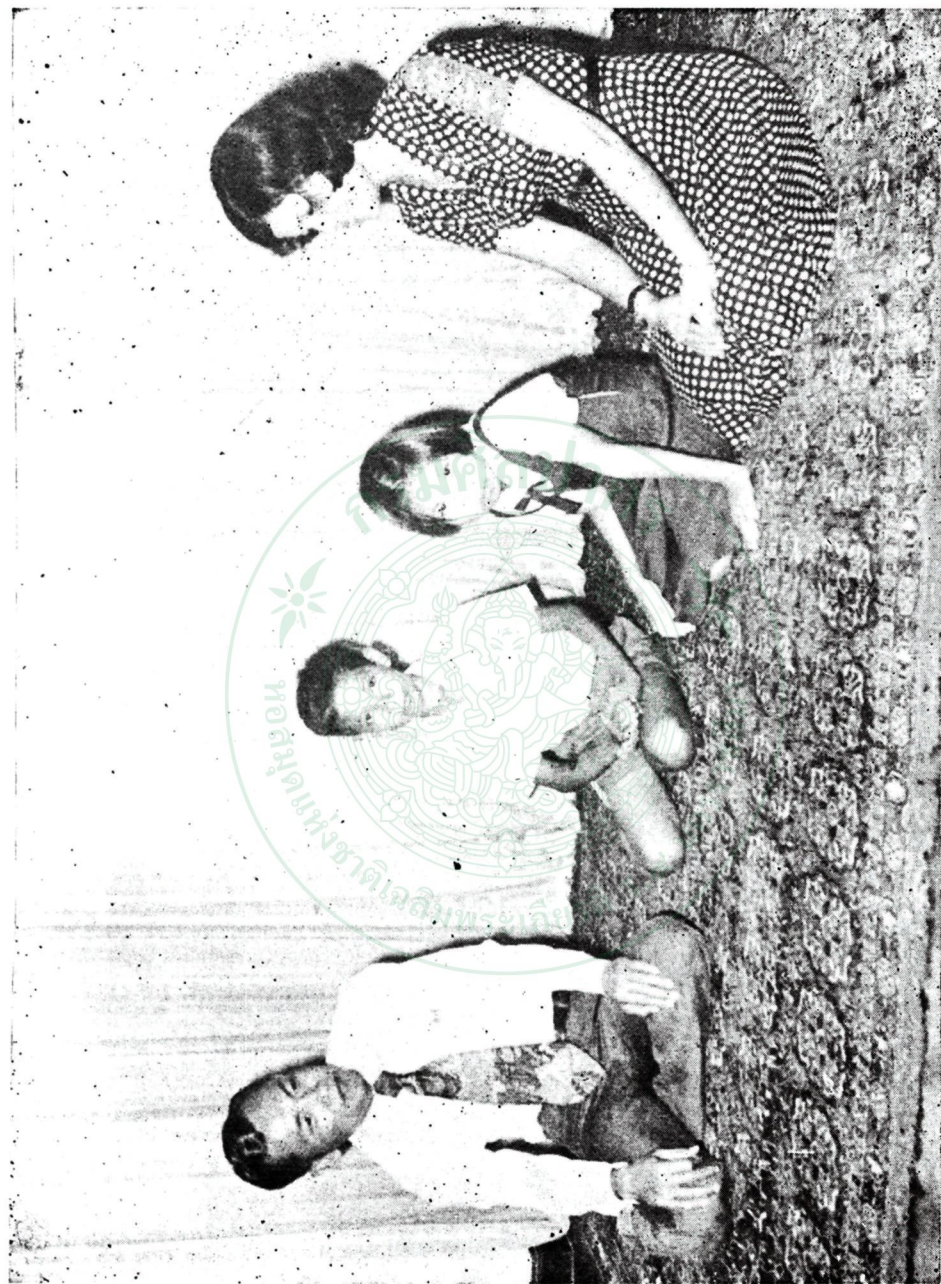
ใช้ในเมื่อนั่งใกล้กับผู้มีอาวุโสมาก ในกรณีที่นั่งเก้าอี้ ปฏิบัติดังนี้ (ภาพที่ ๘)

(๑) นั่งเก้าอี้ตามมารยาทการนั่งเก้าอี้

(๒) น้อมตัวลง เว้นหน้าเล็กน้อย

(๓) วางแขนทั้งสองลงบนหน้าขา

(๔) มือประสาน

ภาพที่ ๕ นั่งตามลำพัง

ภาพที่ ๖ นางต๋อน้าผู้ใหญ่

ภาพที่ ๗ นั่งต่อหน้าผู้ใหญ่

ภาพที่ ๘ นั่งลงศอก

ในกรณีนั่งบนพื้น

- (๑) นั่งในท่าพับเพียบเก็บปลายเท้า
- (๒) น้อมตัวลงต่ำ เงยหน้าเล็กน้อย
- (๓) วางส่วนแขนลงบนหน้าขา
- (๔) มือประสาน

การนั่งลงศอกเมื่อนั่งบนพื้น ไม่นิยมการวางศอกลงบนพื้น ถ้าวางศอกลงบนพื้นก็ทำอริยาบถหมอบที่เดียว เว้นแต่จะทำกิจธุระ ใด ๆ เช่น กวาดพื้นเฉพาะหน้าที่นั่ง ก็ลงศอกได้โดยวางศอกซ้ายลงบนพื้น มือขวาทำกิจธุระ

ง. หมอบ (ภาพที่ ๕)

- (๑) ทำอริยาบถนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า (ดูการนั่ง)
- (๒) หมอบลงไป ให้เข้าข้างหนึ่งอยู่ระหว่างแขนทั้งสองข้าง
- (๓) แขนวางราบกับพื้นตลอดครึ่งแขนส่วนมือถึงศอก
- (๔) มือประสานหรือประนมแล้วแต่กรณี

หมายเหตุ

การลุกขึ้นจากหมอบ จะต้องยกส่วนสะโพกขึ้นก่อน โดยยกทั้งสองแขนทั้งสองลงบนพื้นแล้วยกตัวตาม

จ. นั่งคุกเข่า

- (๑) นั่งตัวตรง
- (๒) วางก้นบนส้นเท้า

(๓) ปลายเท้าตั้ง

(๔) มือทั้งสองประสานกัน หรือจะวางคว่ำบนหน้าขา
ก็ได้

การนั่งคุกเข่าโดยไม่ตั้งขา เป็นมารยาทที่ไม่ถูกต้องและตาม
หลักความจริง การตั้งขาย่อมทำให้เคลื่อนไหวอริยาบถได้โดยสะดวก

ฉ. นั่งหน้ารถพระที่นั่ง

ผู้นั่งหน้ารถพระที่นั่ง หรือรถที่นั่ง ตามธรรมเนียมคํ้าต้อง
เป็นชาย ก่อนที่จะขึ้นนั่งจะต้องถวายความเคารพก่อนแล้วขึ้นนั่งโดย
หันหลังขึ้นนั่งพร้อมกับยกขาขึ้นตามไปด้วย นั่งตัวตรง ขาชิด เข้าชิด
หลังแตะพนักแต่ไม่พิง มือประสานบนตัก สํารวมอริยาบถ แต่ให้
ผึ่งผาย ไม่เหลียวหน้าไปทางใด

๓. การคลาน

ก. คลานลงมือ (ภาพที่ ๑๐)

ใช้ในกรณีคลานไม่ได้มือของ

(๑) นั่งคุกเข่าตัวตรง โนม้ตัวลงเอามือจกพื้น ท้องมือติดพื้น
นิ้วติดกัน ปลายนิ้วชี้ไปข้างหน้า ปลายเท้าตั้ง

(๒) คลานโดยสืบเข่าและสืบมือไปข้างหน้า สลับข้างกันอย่าให้
ส่วน หลังโค้งและอย่าให้ท้องย้อยต่ำซึ่งจะทำให้สะโพกยก
คลานตรง ๆ อย่าส่ายสะโพก

ภาพ ๕ หมอบ

ภาพที่ ๑๐ คลานลงมือ

(๓) คลานโดยให้ระยะห่างของมือและเท้าเท่ากันตลอดทาง อย่าให้มือชิดกันให้ห่างกันเท่ากับระยะช่วงไหล่

(๔) อย่าก้มหน้า

หมายเหตุ การคลานไม่ว่าประเภทใด เท้าจะต้องตึงเสมอ ถ้าสวมรองเท้าก็ตั้งปลายรองเท้า ถ้าจะคลานถอยหลังก็คลานเช่นเดียวกันแต่ถอยไปข้างหลัง

ข. คลานยกขาของ

ลักษณะของ ถือกของคลาน จะต้องคลานในแบบคลานยกขาของ หรือที่เรียกว่าง่าย ๆ ว่า “*คลานไขยก*” ยกขาของมือเดียวคลานแบบหนึ่ง สองมือคลานอีกแบบหนึ่ง การยกขาของคลานสำหรับหญิง ถ้าเป็นของเล็กยกมือเดียว ถ้าของใหญ่ยกสองมือ แต่สำหรับผู้ชายคลานยกขาของไม่ว่าของที่ยกจะเป็นของใหญ่หรือของเล็ก จะต้องยกสองมือเสมอ

ก. คลานยกขาของมือเดียว (ภาพที่ ๑๑)

(เฉพาะหญิงเท่านั้น)

- (๑) ถือกของด้วยมือขวา (ควรถือแบบเชิญของ ถือวางของบนฝ่ามือ) แขนขวาเชิญของต้องตั้งฉากกับลำตัว
- (๒) ก้าวเข้าไปข้างหน้าพร้อมกับลากขาอีกข้างหนึ่งตามไป
- (๓) มือซ้ายแตะพื้นอย่างหย่งมือ (คือปลายนิ้วจรดพื้น ท้องมือพ้นพื้น)
- (๔) เมื่อเข้าเสมอกันทั้งสองข้างแล้วลดเข่าลงพร้อมกัน
- (๕) ปลายเท้าหรือปลายรองเท้าต้องตั้งอยู่เสมอ
- (๖) ตัวตรง หน้าตรง

(๗) ทำสมาธิเสมอตลอดกระยะทาง ไม่หยุดชะงักเป็นตอนๆ ถ้าจะถอยหลังก็กลานรวมถอยหลังไปเหมือนเดินเข้า

ข. กลานยกของสองมือ

แบบนี้ชายกับหญิงกลานแตกต่างกัน

แบบชาย กลานเหมือนกลานเซนในการแสดงโขนละคร

(ภาพที่ ๑๒)

- (๑) ถือของสองมือในระดับหน้าท้อง แขนตั้งฉาก ไม่กางศอก
- (๒) นั่งคุกเข่า
- (๓) ยกเข้าไปข้างหน้า ตัวเฉียง พร้อมกับวาดเท้าอีกข้างหนึ่งไปหาเท้าของเข่าที่ยกไป
- (๔) ปล่อยเท้าตั้ง
- (๕) ทำเช่นนั้นสลับข้างกันไป
- (๖) ระหว่างกลานลำตัวตั้งตรง ค่อยข้างยกอก

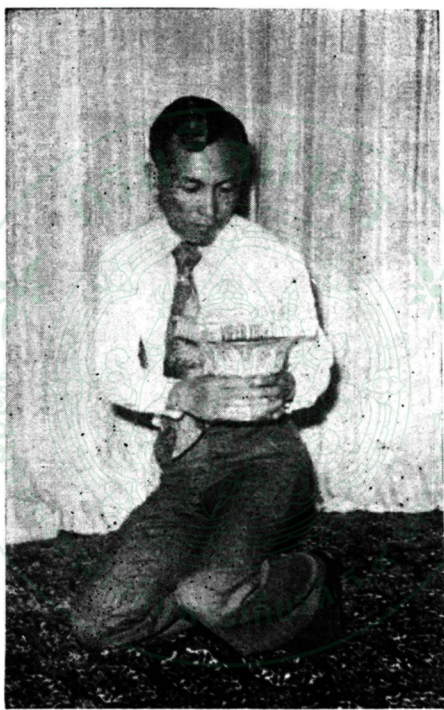
ข้อควรระวังในการยกของกลานก็คือ ไม่ให้ของที่ยกเฉียงไปตามตัว วิธีที่จะไม่ให้ของเฉียงก็โดยอาศัยแขนที่ยกของ เมื่อตัวเฉียงไปทางซ้าย จะไม่ให้ของเฉียงไปทางซ้าย ก็ยึดแขนซ้ายให้ยาวออกไป แขนขวาไม่ยึด ตัวเฉียงขวาก็ยึดแขนขวา ทำเช่นนั้นของก็จะตรงไม่ว่าตัวจะเฉียงไปทางไหน

กลานถอยหลัง

- (๑) ยกเท้าข้างหนึ่งเฉียงถอยหลังไป

ภาพที่ ๑๑ คลานยกของมือเดียว

ภาพที่ ๑๒ คลานยกของสองมือ แบบชาย

- (๒) วาดเท้าอีกข้างหนึ่งตามไปวางข้างเท้าของขาที่ยกไป ทำ
สลับกันตลอดไป

แบบหญิง (ภาพที่ ๑๓)

- (๑) ถือของสองมือ
- (๒) ยกเข้าข้างหนึ่งทิ้ง
- (๓) ลากขาอีกข้างหนึ่งตาม
- (๔) เมื่อเข้าเสมอกันลดลงพร้อมกัน ให้เข้าที่ตึงถึงพื้น เข้า
ของขาที่ลากมาอยู่สูงกว่าพื้นเล็กน้อย
- (๕) ยกเข้าข้างที่ไม่จกพื้นไปข้างหน้า แล้วลากขาของเข้าที่
จกพื้นตามไป แล้วทำเช่นข้างต้น ทำอย่างนี้สลับกันไป
และสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงักเป็นตอน ๆ

กลานถอยหลัง

แบบเดินเข้า

หมายเหตุ การกลานยกของสองมือแบบหญิงนี้ เป็นการกลานทั้งสอง
เข้า โดยเปลี่ยนเข้า เข้าข้างหนึ่งลงถึงพื้น อีกข้างหนึ่ง
สูงกว่าพื้นเล็กน้อย สลับกันไปไม่ใช่กลานโดยเข้าไม่ติด
พื้นเลย ซึ่งจะไม่ใช่กลานเป็นการ “เดินเตี้ย” ไป ถ้า
เป็นกลานยกของมือเดียวก็ใช้เข้าเดียว การกลานยก
ของสองมือแบบหญิงนี้ ใช้สำหรับชายก็ได้

๔. การแสดงความเคารพ

ก. แสดงความเคารพเมื่อยืน

ทำได้หลายแบบ เช่น “วันทยหัตถ์” ในกรณีแต่งเครื่องแบบ สวมหมวก “ก้มศีรษะ” สำหรับชายในกรณีแต่งเครื่องแบบหรือไม่ก็ตามแต่ไม่ได้สวมหมวก “เปิดหมวก” ในกรณีที่ไม่ได้แต่งเครื่องแบบ แต่มีหมวก (เฉพาะชาย) “ไหว้” อันเป็นมารยาทไทยใช้ได้ทั้งชายและหญิง

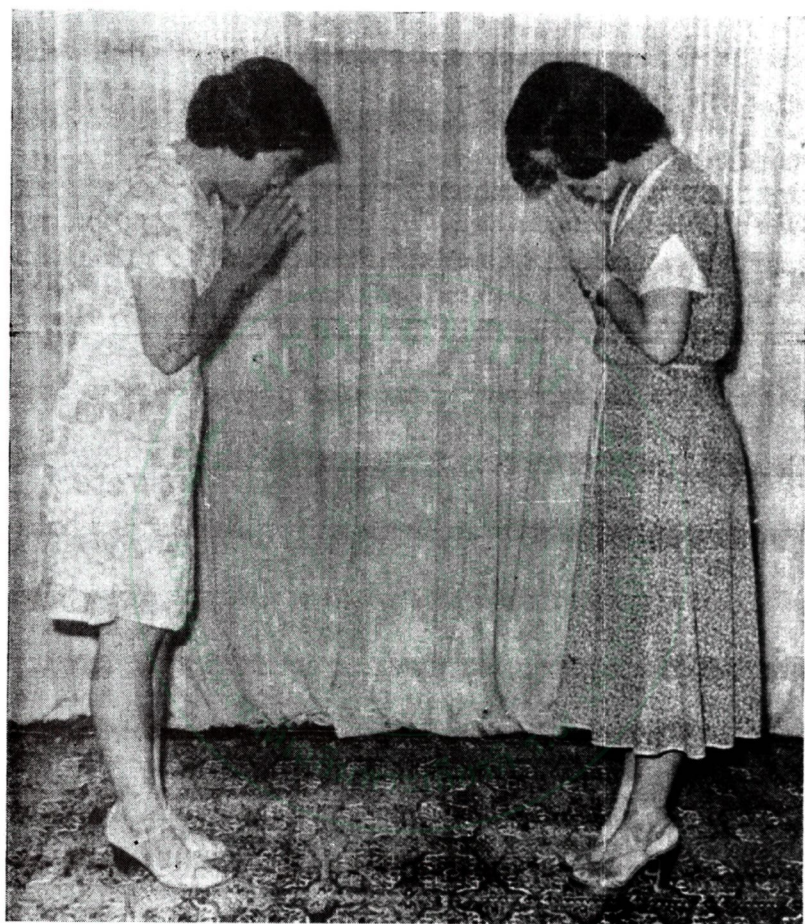
การไหว้

อิริยาบถไหว้ มือทั้งสองข้างประนมนิ้วชิดกัน ปลายนิ้วจรดกัน ไม่แยกปลายนิ้วออกจากกัน (สำหรับโขนละครแยกปลายมือออก) ยกมือขึ้นระดับ

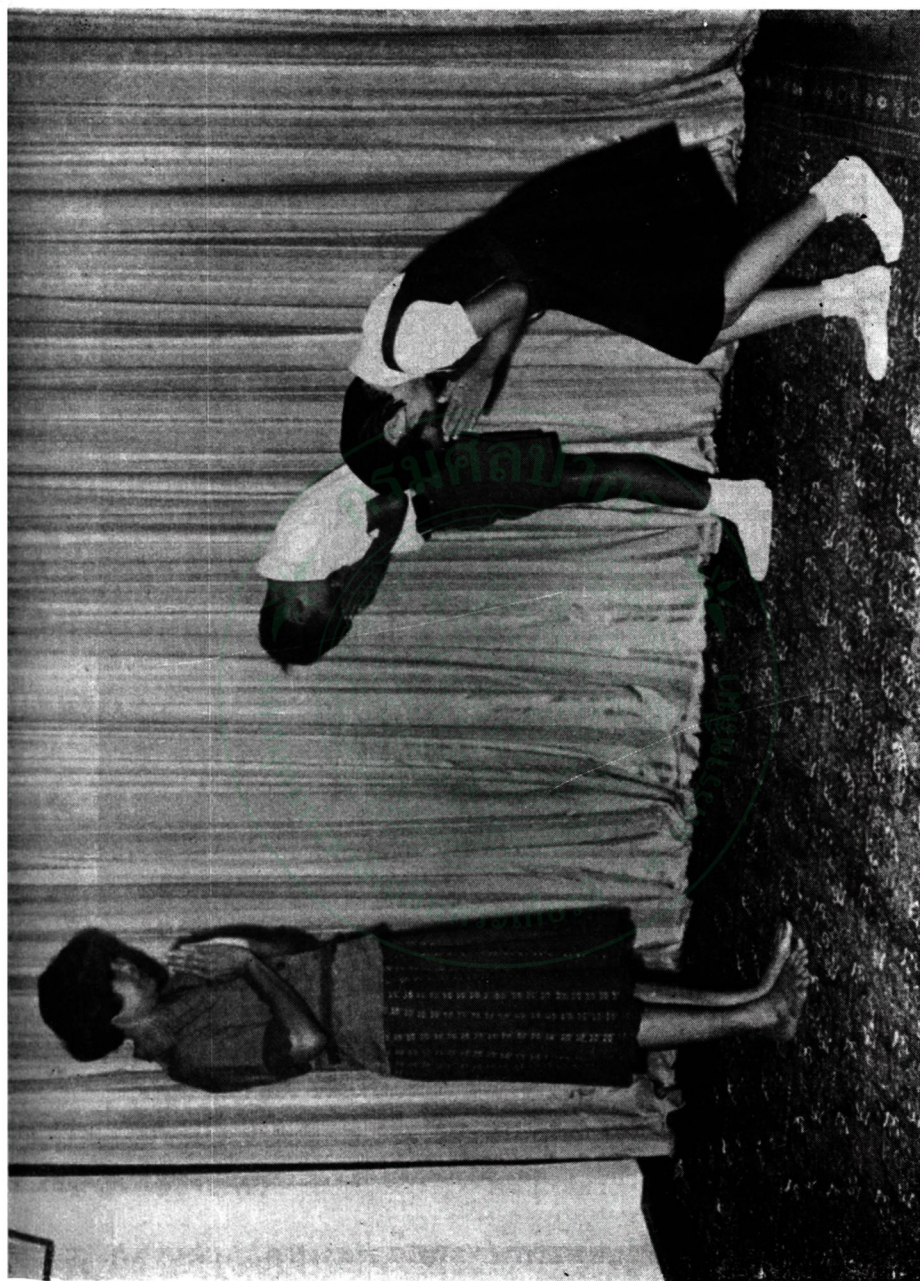
- (๑) เสมอออก สำหรับผู้มีฐานะเสมอกัน หรือรับไหว้ผู้น้อย ไม่ต้องน้อมศีรษะหรือก้มศีรษะ ก็ก้มเล็กน้อย (ภาพที่ ๑๔)
- (๒) เสมอจุม สำหรับผู้มีฐานะเสมอกัน หรือผู้มีอาวุโสกว่า การก้มศีรษะแล้วแต่อาวุโสของผู้ที่จะไหว้ สำหรับผู้ที่มีอาวุโสกว่ามาก ขณะไหว้ต้องน้อมตัวและก้มศีรษะให้ปลายนิ้วจรดจุม ผู้มีอาวุโสก็ควรต้องรับไหว้เสมอ (ภาพที่ ๑๕)
- (๓) จกหน้าผากเฉพาะไหว้พระ ภิกษุ หรือ พระ พุทธ รูปไหว้ทรง ๆ ไม่ใช่ไหว้เอียงซ้ายหรือเอียงขวา (ภาพที่ ๑๖)

ภาพที่ ๑๓ คลานยกของสองมือ แบบหญิง

ภาพที่ ๑๔ ให้ผู้มีฐานะเสมอกัน

ภาพที่ ๑๕ ^{๑๔} ใ้ผมพื้นฐานอะไรดีกว่า หรือหวัศรดาจารย์

ภาพที่ ๑๖ ไหว้พระ

ข. แสดงความเคารพเมื่อนั่งกับพื้น

ถ้าผู้ที่จะเคารพเป็นผู้มีอาวุโสพอควร ก็นั่งพับเพียบเก็บเท้า
ขมื่อให้หัวพร้อมกับน้อมตัวก้มศีรษะ

การกราบ

ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมาก ใช้กราบ ทำอิริยาบถเช่นเดียวกับการ
หมอบ (ดูการนั่งข้อ ง. หน้า ๑๑) แต่มือไม่ประสาน มือประนมวาง
ตั้งลงบนพื้น แล้วก้มศีรษะลงไปให้หน้าผากแตะสันมือ ทำครั้งเดียว
ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมาก เมื่อกราบแล้วควรหมอบอยู่ มือประสานหรือ
ประนมแล้วแต่กรณี (ภาพที่ ๑๗)

หมายเหตุ ระวังให้เข้าข้างหนึ่งอยู่ระหว่างแขนทั้งสอง การกราบน
ใช้กับบุคคลที่มีอาวุโสจนถึงถวายเคารพ พระมหากษัตริย์
และพระมเหสี

ค. แสดงความเคารพเมื่อนั่งเก้าอี้

ผู้ที่จะเคารพมีอาวุโสน้อย ก็หันไปไหว้ ตามธรรมดาถ้าเป็นผู้
มีอาวุโสมาก ก็หันไปน้อมตัวไหว้ แล้วควรนั่งประสานมือกัน

ในกรณีผู้ที่ทำความเคารพยังไม่ได้นั่งเก้าอี้ ก็เดินไปนั่งเก้าอี้
เสียก่อนแล้วจึงไหว้

ง. แสดงความเคารพพระภิกษุ พระพุทธรูป หรือพระ
รัตนตรัย

การแสดงความเคารพพระภิกษุ พระพุทธรูป หรือ พระรัตนตรัย ตามประเพณีนิยมแล้วมีแบบเดียว คือกราบแบบ เบญจางคประดิษฐ์ เว้นแต่สถานที่ที่จะแสดงความเคารพนั้นไม่ควร แก่การกราบแบบนั้น เช่น ที่พื้น ที่ลาน ในยานพาหนะ ก็ใช้ไหว้ หรือกราบ

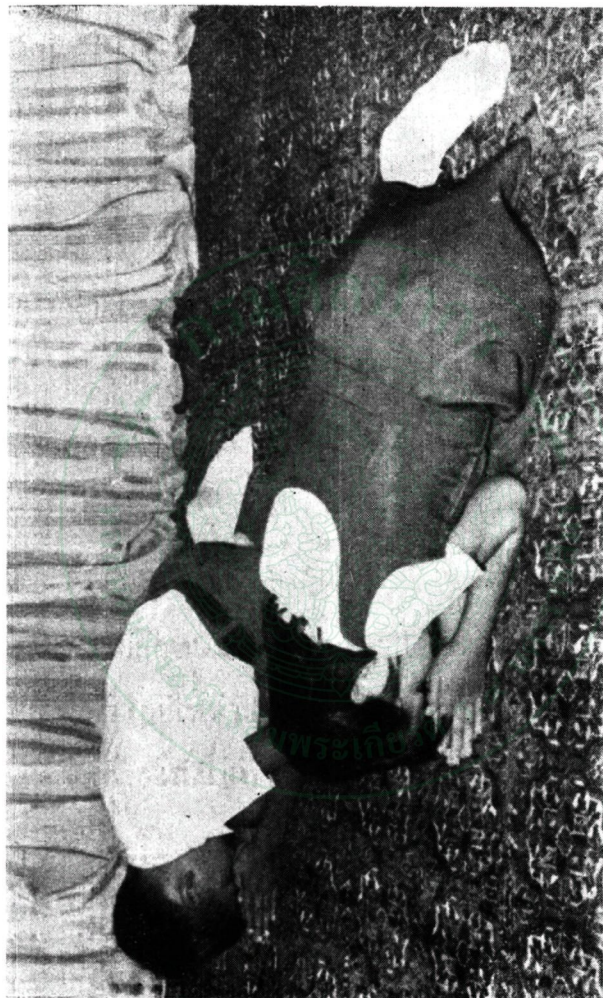
การไหว้

ในกรณีเช่นนี้ จะต้องไหว้ในลักษณะนอบน้อม หัวต่ำแม่มือ จดหน้าผาก

การกราบ

การกราบโดยคว่ำมือลงกับพื้นเสมอ ไม่ตั้งมือเหมือนกราบ บุคคลธรรมดา การกราบพระภิกษุจะเป็นพระภิกษุธรรมดา หรือ พระสมณศักดิ์ใด ๆ ก็ต้องกราบในลักษณะมือคว่ำราบเสมอ

- (๑) หมอบเก็บเท้า
- (๒) มือประนมวางตั้งบนพื้น
- (๓) ก้มศีรษะลงไปให้หน้าผากจดสันมือ พร้อมกับ
- (๔) คว่ำมือทั้งสองลงกับพื้น
- (๕) ยกมือทั้งสองขึ้นในท่าประนมพร้อม ทั้งยกศีรษะขึ้นด้วย
- (๖) ทำเช่นนี้สามครั้งแล้ว
- (๗) นั่งตรงยกมือไหว้จดหน้าผากอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ ๑๗ กราบผู้ใหญ่

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

ความจริงการกราบพระที่ถูกต้อง จะต้องกราบแบบเบญจางค-
ประดิษฐ์เสมอ การกราบแบบนี้หมายถึงให้ส่วนของร่างกาย ๕ ส่วน
จกพื้น คือ หน้าผาก ๑ มือ ๒ เข่า ๒

- (๑) นั่งคุกเข่าปลายเท้าตั้ง (ภาพที่ ๑๘)
- (๒) ยกมือขึ้นประนมในท่าไหว้ให้หัวแม่มือจกกลางหน้าผาก
(ลักษณะปลายนิ้วจะสูงกว่าศีรษะ) (ภาพที่ ๑๙, ๒๐)
- (๓) ก้มลงกราบโดยให้แขนทั้งสองข้างลงพร้อมกัน มือทั้ง
สองกว่า วางห่างกันเล็กน้อยพอให้หน้าผากจกพื้น
ได้ (ภาพที่ ๒๑)
- (๔) แล้วลุกขึ้นนั่งในท่าคุกเข่า
- (๕) กราบลักษณะนี้ต่อไปจนครบสามครั้ง แล้ว
- (๖) ไหว้ โดยให้หัวแม่มือจกกลางหน้าผากอีกครั้งหนึ่ง แล้ว
ลดตัวลงนั่งในท่าปกติ

หมายเหตุ ๑. การกราบพระรัตนตรัย ถ้ามีสวคมนต์ด้วยขณะสวค-
มนต์ มือประนมอยู่ที่หน้าอก ถ้าไม่ได้สวคมนต์ไม่
ต้องประนมมือ

๒. การกราบ เมื่อลุกขึ้นจะต้องยกส่วนสะโพกขึ้นก่อน
ลักษณะเกี่ยวกับการลุกขึ้นจากหมอบ
(ดูหมายเหตุมารยาทการหมอบ)

จ. ถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี

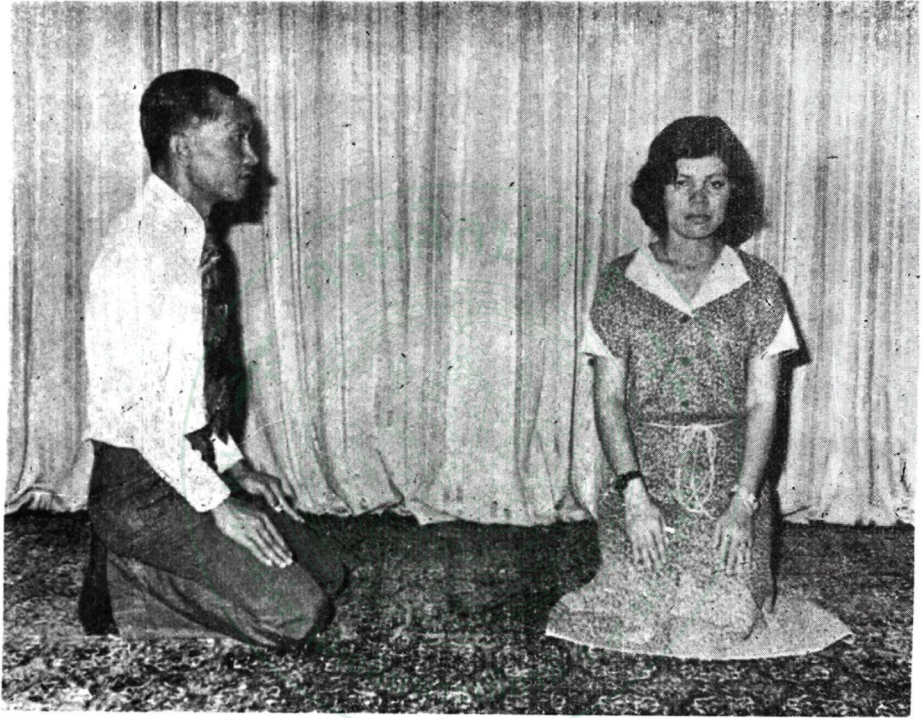
(๑) วิธีถวายบังคม

การถวายบังคมเป็นการถวายความเคารพพระมหากษัตริย์และพระมเหสีตามประเพณีไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบัน กระทำได้ทั้งหญิงและชาย แต่โอกาสที่หญิงจะถวายบังคมมีน้อย โดยมากใช้วิธีการบ

การถวายบังคมที่ถูก จะต้องไม่เป็นการฝืนอวัยวะ ให้ผิดปกติธรรมดาจนถึงกับรู้สึกปวด อวัยวะส่วนต่าง ๆ ควรให้สัมพันธ์กัน ไม่ต้องฝืน ดังนี้

(๑) นั่งท่าคุกเข่า ยกอก วางมือคว่ำลงบนหน้าขาสำหรับชายแยกเข่าเล็กน้อย อย่าให้ตึงกับเป็นแบบผายเข่าสำหรับหญิงให้นั่งพองาม นั่งบนส้นเท้า ปลายเท้าตั้ง มือทั้งสองวางคว่ำที่หน้า ขายกตัวตั้งตรง อย่าห่อไหล่หรือยกไหล่

(๒) ยกมือขึ้นประนมตรงระดับทรวงอก แล้วทอดมือที่ประมนั้นไปข้างหน้า ให้ปลายมือต่ำลงระดับท้อง แต่ไม่ถึงหย้อยพร้อมกับโน้มตัวไปข้างหน้าด้วยยกปลายมือกลับขึ้น จนนิ้วหัวแม่มือทั้งสองจรดหน้าผาก ลำตัวเฉพาเหนือเอวเอนไปข้างหลัง ชายเอนมากกว่าหญิง หน้าเงยขึ้น ให้ตาอยู่ระดับนิ้วหัวแม่มือ ระดับของลำตัวในขณะที่มีมืออยู่ใน ระดับจรดหน้าผากจะ ต้องเอนเล็กน้อย

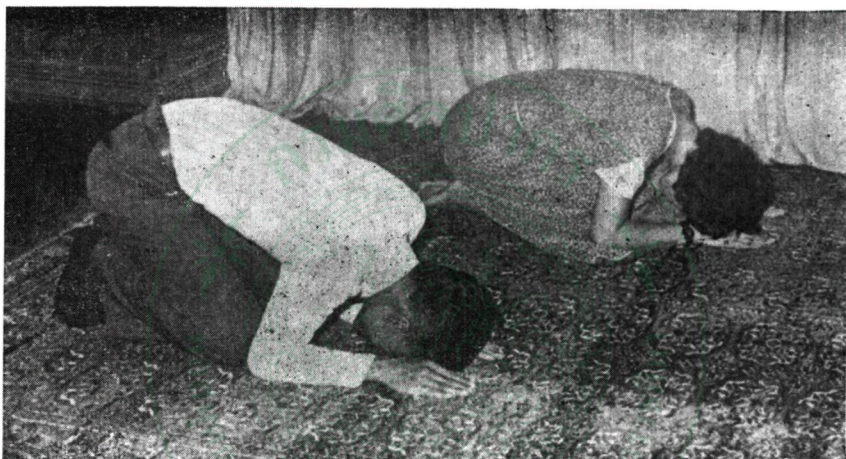
ภาพที่ ๑๘ กราบพระแบบเบญจางคประดิษฐ์ (นั่งคุกเข่าเตรียมกราบ)

ภาพที่ ๑๕ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (อัญชลี)

ภาพที่ ๒๐ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (วันทา)

ภาพที่ ๒๑ กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (อภิวาท)

น้อย ไม่ใช่ทั้งตรง แต่ไม่ใช่เอนจนหงายหรือหงายแค่นิด
 คอ ท่าเอนนี้ลำตัวจะโค้งด้วยเล็กน้อย ศอกจะกางออก
 ถ้านั่งตัวตรงไม่เอนไปข้างหลังเล็กน้อยแล้ว กล้ามเนื้อ
 ออกส่วนใกล้กับแขนจะตึงหรือปวด (ภาพที่ ๒๒, ๒๓, ๒๔)

- (๓) ลศมือลงพร้อมกับโน้มตัวกลับไปข้างหน้า ให้มือลงมา
 ถึงระดับหน้าท้อง ปลายมือต่ำ (ภาพที่ ๒๓)
- (๔) ยกปลายมือขึ้นในท่าประนม ปลายมือค้งพร้อมกับเลื่อน
 มือขึ้นสูงระดับอก และยกตัวขึ้นตรงทำเช่นนี้สามครั้ง
 แล้วเปลี่ยนจากท่านั่งเป็นท่าหมอบ

หมายเหตุ

การประนมมือปลายนิ้วต้องชิดกัน ไม่ใช่ผายปลายนิ้ว
 แบบโชนะ ละคร การถวายเป็นบังคมแบบโชนะครหรือ
 บังคมแบบไหว้ครูของนักมวยย่อมแตกต่างกับแบบที่
 กล่าวมานี้ แบบโชนะครหรือไหว้ครูของนักมวยนิยม
 นั่งโดยผายเข่ามาก แล้วยกมือเท้าสะเอว เวลาถวายเป็น
 บังคมเอนไปทางหลังมาก ถ้าเป็นโชนะครมือที่ประนม
 ก็ผายปลายนิ้วออกห่างกัน แต่การถวายเป็นบังคมตามแบบ
 ที่กล่าวข้างต้น ถึงแม้จะให้เอนไปทางหลังก็เอนเพียง
 เล็กน้อย

(๒) วิธีถวายเป็นบังคม

ดู “การยืนและเดิน” ข้อ ก. ง. และ จ. หน้า ๓-๕

(๓) วิจารณ์

“คู่มือการกราบ” หน้า ๑๗

๕. การเข้าพบผู้ใหญ่

ก. เข้าพบผู้ใหญ่ในที่ที่ใช้เก้าอี้

เดินอย่างสุภาพ เมื่อใกล้ผู้ใหญ่ไหว้ (ดูการแสดงความเคารพที่กล่าวถึง “การไหว้” หน้า ๑๖) แล้วนั่งเก้าอี้
อย่างนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่หรือเดินอย่างสุภาพไปนั่งเก้าอี้ก่อน
แล้วหันมาไหว้ (ดู “การแสดงความเคารพ” ข้อ ก.
หน้า ๑๗)

ข. เข้าพบผู้ใหญ่เมื่อยืน

เดินอย่างสุภาพเข้าไปใกล้พอควร (อย่าให้ตรงหน้า
ผู้ใหญ่) ไหว้ แล้วยืนสำรวมมือประสาน

ค. เข้าพบผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่กับพื้น

เดินอย่างสุภาพเข้าไปในระยะพอควร แล้วคลานลงมือ
เข้าไปใกล้ นั่งพับเพียบเก็บเท้า ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสน้อย
ใช้ไหว้ แล้วนั่งแบบนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ (ดู “การนั่ง” ข้อ
ข. (๒) หน้า ๑๐) ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมาก ใช้กราบนั่งลง
สอกลหรือหมอบ (ดู “การแสดงความเคารพ” ข้อ ข.
หน้า ๑๗ และ “การนั่ง” ข้อ ก. และข้อ ง. หน้า
๑๐—๑๑)

ภาพที่ ๒๒ ถวายบังคม ๑. ยกมือขึ้นประนม

ภาพที่ ๒๓ ถวายบังคม ๒ ทอดมื่อที่ประนมไปข้างหน้า

๖. การส่งและรับของ

ก. ส่งของให้ผู้ใหญ่ท่งบนเกาอี้
มีหลายกรณี

ก. เมื่อผู้ส่งและผู้รับนั่งบนเกาอี้ด้วยกันแล้ว หรือ

ข. ผู้รับนั่งเกาอี้อยู่ แล้วผู้ส่งเข้ามาส่ง

การทำอิริยาบถ ต้องสุกแต่ผู้รับอาวุโสมากน้อยเพียงใดด้วย

ก. เมื่อผู้ส่งและผู้รับนั่งเกาอี้ด้วยกัน หันไปส่งให้อย่าง
สุภาพ

ข. เมื่อผู้รับนั่งเกาอี้อยู่แล้ว ผู้ส่งเดินเข้าไปใกล้ย่อตัว
หรือลงเข้าข้างหนึ่ง ส่งของให้ แล้วไหว้ (ภาพที่ ๒๕)

ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมาก เมื่อเข้าไปใกล้แล้วควรนั่งลงวางของ
แล้วกราบเสียก่อน แล้วจึงส่งให้ เมื่อจะกลับก็กราบเป็นการลาเสียก่อน
การส่งของควรน้อมตัวส่งสองมือ ถ้าส่งมือเดียว ควรลงศอกแขนซ้าย
จะนั่งลงศอกด้านใดสุดแต่ทางเข้าของผู้ส่ง ให้หันหน้าไปทางผู้รับเสมอ

ข. ส่งของให้ผู้ใหญ่ท่งกับพน

เดินเข้าไประยะพอควร นั่งพับเพียบ (เก็บเท้า) หรือเดิน
เข้าไปใกล้พอควรแล้วกลานไปนั่งส่งของให้ แล้วไหว้ หรือวางของ
ไหว้ แล้วส่งของให้

ก. แจกของชำร่วย

ตามปรกติของชำร่วยบรรจุพาน หรือถาด ผู้แจกจับภาชนะ
สองมือ ถ้าเป็นพานก็จับที่กือพาน แล้วยื่นพานให้ผู้รับแจกหยิบเอาเอง

อย่าหยิบส่งให้ เว้นแต่การแจกของชำร่วยในพิธีสมรส ซึ่งนิยมให้เจ้าสาวหยิบของชำร่วยให้

อิริยาบถขณะส่งพานทำได้หลายวิธี คือ

(๑) ย่อตัวลงเล็กน้อย (ภาพที่ ๒๖)

(๒) นั่งลงเข่าข้างเดียว
(๓) นั่งลงเข่าสองข้าง } (ภาพที่ ๒๗, ๒๘)

(๔) นั่งพับเพียบ (ในกรณีผู้รับนั่งกับพื้น) (ภาพที่ ๒๙)

ง. รับของพระราชทานจากผู้เฝ้า

ในการรับของพระราชทาน ซึ่งผู้เป็นประธานในงานเป็นผู้มอบเช่นมอบราชอิสริยาภรณ์ เป็นต้น ตามปกติในพิธีการเช่นนี้ โดยมากทั้งโตะบูชาประดิษฐานพระบรมรูปเสมอ ผู้รับจึงถือเสมือนรับพระราชทานจากองค์พระมหากษัตริย์ ฉะนั้น เมื่อเข้าไปรับผู้เข้ารับถวายคำนับพระบรมรูปก่อน แล้วรับจากผู้มอบโดยไม่ต้องทำความเคารพผู้มอบ เวลารับควรนั่งย่อเข่าข้างหนึ่งรับ เมื่อรับแล้วผู้รับหันหน้าไปทางพระบรมรูปถวายคำนับ เคารพยถหลังประมาณสามก้าว แล้วจึงกลับตัวเดินเข้าที่ ในการรับไม่ต้องทำ “เออจ้” แต่เมื่อรับแล้วต้องเชิญของเหมือนรับพระราชทานจากพระหัตถ์

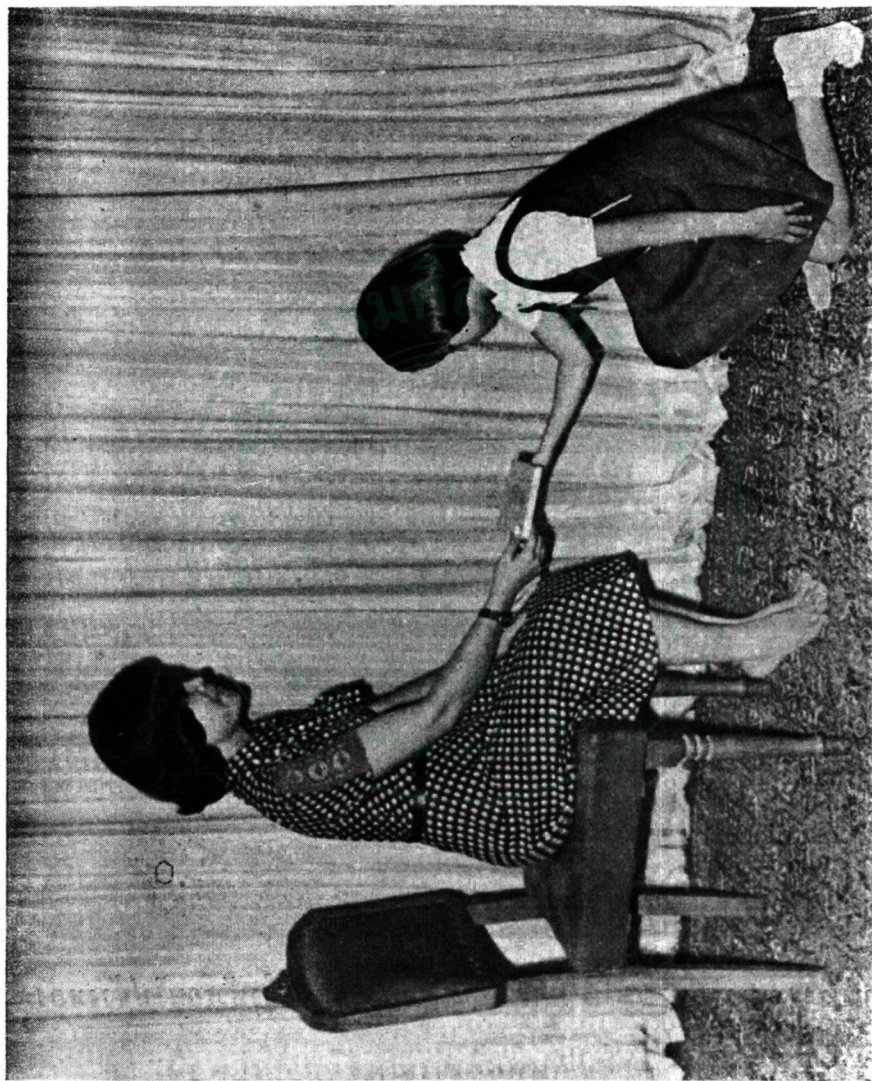
๗. การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ก. เฝ้า ฯ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่าน จะเป็นโดยประทับยานพาหนะหรือเสด็จพระราชดำเนินก็ตาม จะต้องถวายความเคารพ การถวาย

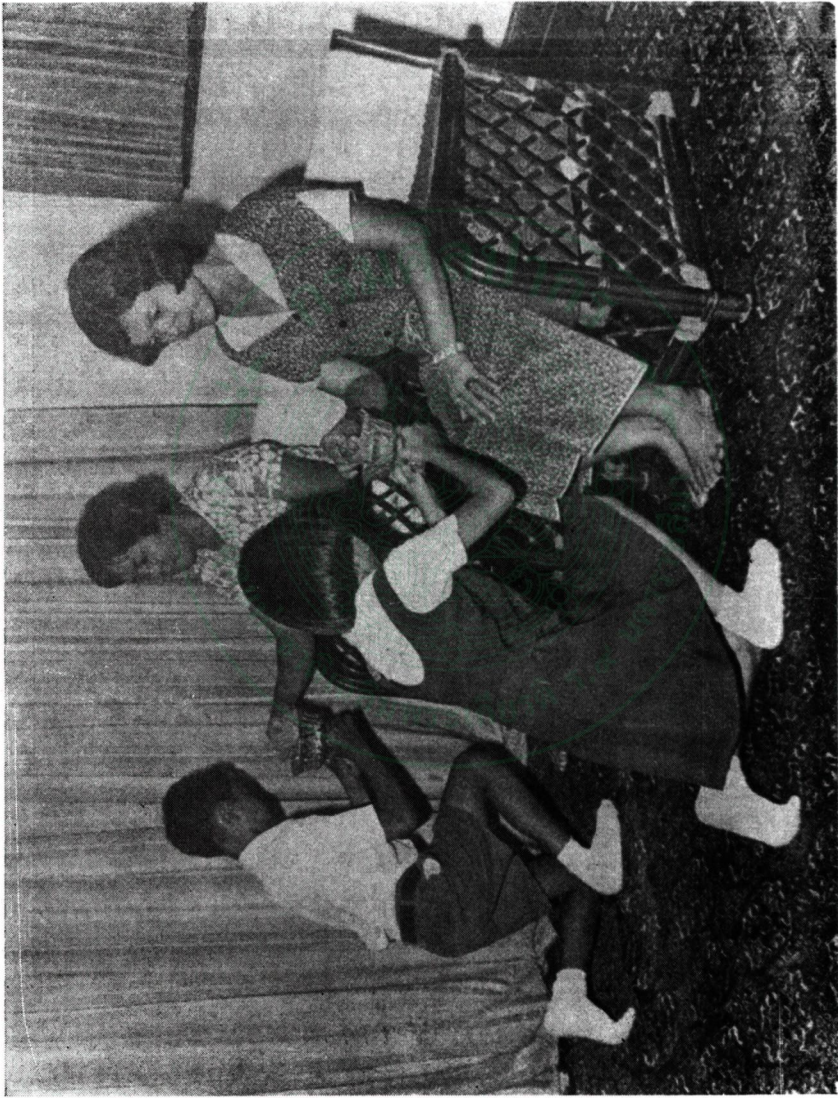
ภาพที่ ๒๔ ถวายบังคม ๓ ยกมือขึ้นจรดหน้าผาก ลำตัวเอนไปข้างหลัง

ภาพที่ ๒๕ รับของจากประธานในพิธี

ภาพที่ ๒๖ แจกของทำร้าย แบบยื่นย้อยตัวเล็กน้อย

ภาพที่ ๒๗ เด็กของชาวไร่ แบบต่งเช่า

ภาพที่ ๒๘ แจกของขวัญ แม่บลงเข้าสองข้าง

ภาพที่ ๒๕ แจกของขำรวย แบบนั่งพับเพียบ

ความเคารพจะกระทำวิธีใดสุดแต่ผู้เฝ้า ๆ โดยการนั่ง หรือยืน สถานที่
เป็นถนนหรือสถานที่จำกัดไว้ ผู้เฝ้า ๆ เลือกว่าความเคารพได้ในวิธี
ที่เหมาะสม จะเป็นยืนตรง ถวายความเคารพตามเพศ วันทยหัตถ์
กราบหรือไหว้ แต่ไม่ใช่ทำตามความนิยมทางตะวันตก เช่น โบกมือ
 เป็นต้น

- (ก) เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์ ใช้ยืนตรงถวายคำนับ
วันทยหัตถ์ กราบ หรือไหว้ ตามความเหมาะสมของ
สถานที่ และการแต่งกาย
- (ข) เสด็จพระราชดำเนินโดยลาดพระบาท ประเพณีไทย
นิยมการนั่งเฝ้า ๆ แต่จะยืนเฝ้า ๆ ก็ได้ ให้ห่างจาก
ลาดพระบาทพอสมควร

ถ้ายืนเฝ้า ๆ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านก็ถวายความเคารพ
ตามเพศ ถ้านั่งเฝ้า ๆ หากจะโค้งตามประเพณีไทย ควรจะ
ปฏิบัติดังนี้ เมื่อเสด็จมาใกล้ ผู้เฝ้า ๆ หมอบ ขณะเสด็จ ๆ ทรงตัว
กราบแล้วหมอบอยู่จนเสด็จ ๆ ผ่านไปแล้ว จึงลุกขึ้นนั่ง หรือจะ
เพียงแต่กราบเมื่อเสด็จ ๆ ผ่านเท่านั้นก็ไม่ผิด

ข. เฝ้า ๆ ในงานที่นั่งเก้าอี้หรือยืนเฝ้า ๆ

ในงานเฝ้า ๆ ที่จำกัดเก้าอี้ให้นั่ง

- (๑) เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาถึง ผู้เฝ้า ๆ ลุกขึ้นยืนหัน
ไปทางพระองค์

(๒) เมื่อเสด็จ ฯ ผ่าน ถวายคำนับ

(๓) ในกรณีที่มียุทธเพลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ต้องยืนจนจบเพลง แล้วถวายคำนับแล้วจึงนั่ง

ถ้าเป็นงานเฝ้า ฯ ในพิธีการ ก่อนที่จะประทับพระราชอาสน์ จะทรงรับการถวายความเคารพของผู้เฝ้า ฯ ก่อน ฉะนั้น เมื่อประทับยืนหน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้า ฯ ถวายคำนับแล้วยืนอยู่จนประทับพระราชอาสน์แล้วถวายคำนับแล้วจึงนั่ง
หมายเหตุ ในงานเฝ้า ฯ เมื่อจะลุกไปจากที่ หรือนั่ง จะต้องถวายความเคารพทุกครั้ง

ค. เฝ้า ฯ ในที่รโหฐาน

การเฝ้า ฯ ในที่รโหฐาน เป็นการล้าลองโดยแท้จริง ควรเข้าเฝ้า ฯ ตามประเพณีไทย คือกลาน หมอบ กราบ เพราะเป็นการเฝ้า ฯ ภายใน ไม่เป็นพิธีการ

การเฝ้า ฯ ในที่รโหฐาน เมื่อจะเข้าเฝ้า ฯ ต้องถอยกรองเท้า

(๑) เมื่อเข้าไปในที่เฝ้า ฯ กราบ

(๒) กลานเข้าไปใกล้พระองค์ในระยะสมควร เจียงข้างไม่เฉพาพระพักตร์

(๓) กราบ

(๔) หมอบเฝ้า ฯ (มือประนม) ระหว่างหมอบนี้จะกราบบังคมทูล หรือฟังพระราชกระแสหรือถวายของแล้วแต่กรณี

- (๕) เมื่อจะถวายบังคมลากลับ กราบ แล้ว
- (๖) กลานถอยหลังมา ระยะพอสมควรหรือจนสุดห้อง
- (๗) เมื่อจะลุกขึ้นในห้องที่เฝ้า ฯ ต้องกราบอีกครั้งหนึ่ง
(ดูหน้า ๑๑, ๑๒ และ ๑๗ การหมอบการกลานและการกราบ)

ง. เข้าเฝ้ารับพระราชทานของ

การเข้ารับพระราชทานของเป็นพิธีการ ใช้เดินและย่อตัวรับพระราชทาน แต่แบบไทย หรือในราชสำนัก หรือเข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานของโดยไม่เป็นพิธีการ ควรกลานและหมอบ

- (ก) เข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานของเป็นพิธีการ
(ภาพที่ ๓๐)
 - (๑) ถวายคำนับตามเพศ
 - (๒) เดินเข้าไปใกล้พอควร
 - (๓) ถวายคำนับตามเพศ
 - (๔) ย่อเข้าซ้ายลง ตั้งเข้าขวา
 - (๕) เองาน (การ เองาน เป็นการกระทำที่แสดงการถวายความเคารพ วิธีทำคือยกมือขวาขึ้นไปทางหน้าให้เฉียงจากตัวประมาณ ๔๕ องศา ปลายมือตรง นิ้วมือชิด แล้วกระดกปลายมือขึ้น แล้วกลับที่เดิมเร็ว ๆ ๑ ครั้ง ระวังอย่าให้ส่วนที่ยกขึ้นเลยข้อมือไป เวลา

ทำเอางานเมื่อรับพระราชทานของ ไม่ใช่พอกระดกมือขึ้นแล้วก็ซ่อนมือลง ในลักษณะหงายมือเพื่อรับของพระราชทานที่เคียว ต้องลดปลายมือลงที่เดิมเสียก่อนแล้วจึงซ่อนมือ หรือแบมือรับพระราชทาน)

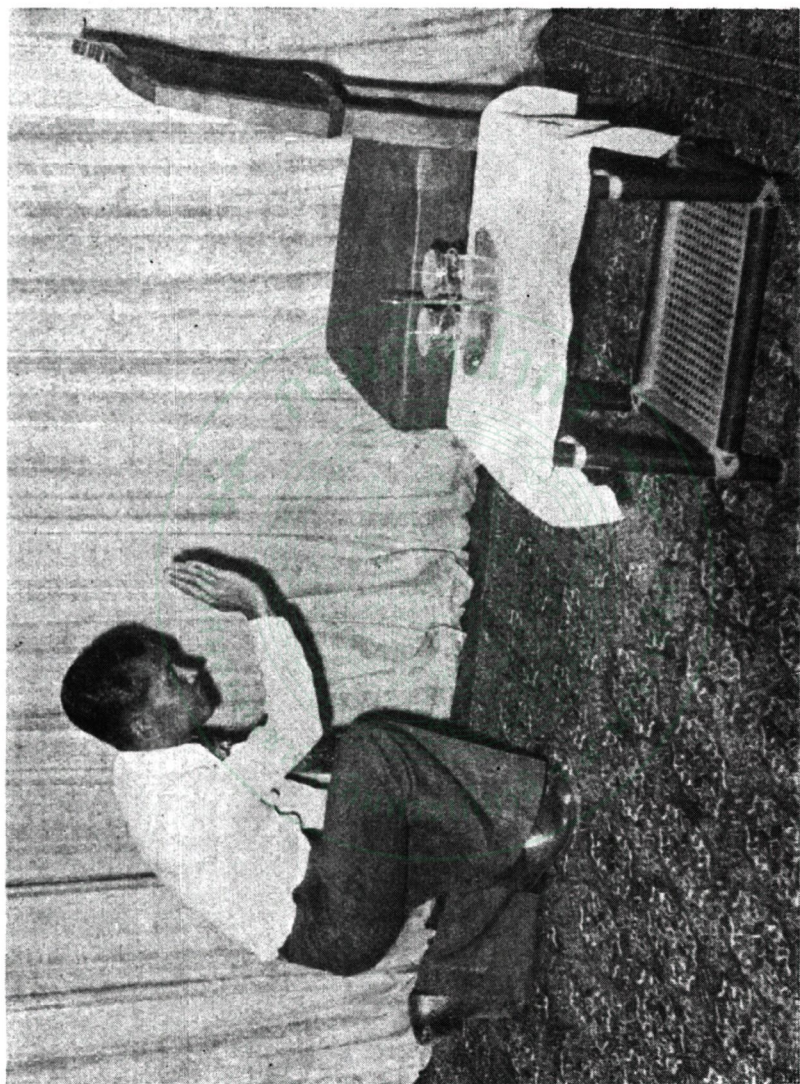
- (๖) รับพระราชทานของ (ถ้าเป็นของเล็กน้อย รับด้วยมือขวา ถ้าเป็นของใหญ่ รับด้วยมือสองข้าง โดยยกขึ้นเกือบจะพร้อมกับมือที่เอางาน)
- (๗) ลูกชั้นถอยหลังครึ่งก้าวหรือก้าวหนึ่ง ถวายคำนับ
- (๘) เยืนถอยหลังประมาณสามก้าว ถวายคำนับ
- (๙) เยืนตามปกติ

หมายเหตุ การทำ “เอางาน” เป็นการแสดงความเคารพและยังไม่พบหลักเกณฑ์ว่าจะ ต้อง ทำเอางานต่อผู้ใดบ้าง แต่หลักเกณฑ์ที่แน่นอนนั้น เมื่อรับพระราชทานของจากพระหัตถ์ หรือกระทำกิจเฉพาะพระพักตร์ เช่น ปัดเป่าภาชนะองค์เครื่อง หรือถอนองค์เครื่องจะต้อง ทำเอางานเสมอ แต่ถ้าจะกำหนดว่า ถ้ารับสิ่งของจากพระหัตถ์ก็ต้องทำเอางาน ถ้ารับจากบุคคลอื่น เช่น รับประกาศนียบัตรจากประธานในพิธี ไม่ต้องทำเอางาน ก็จะเป็นการสมควร

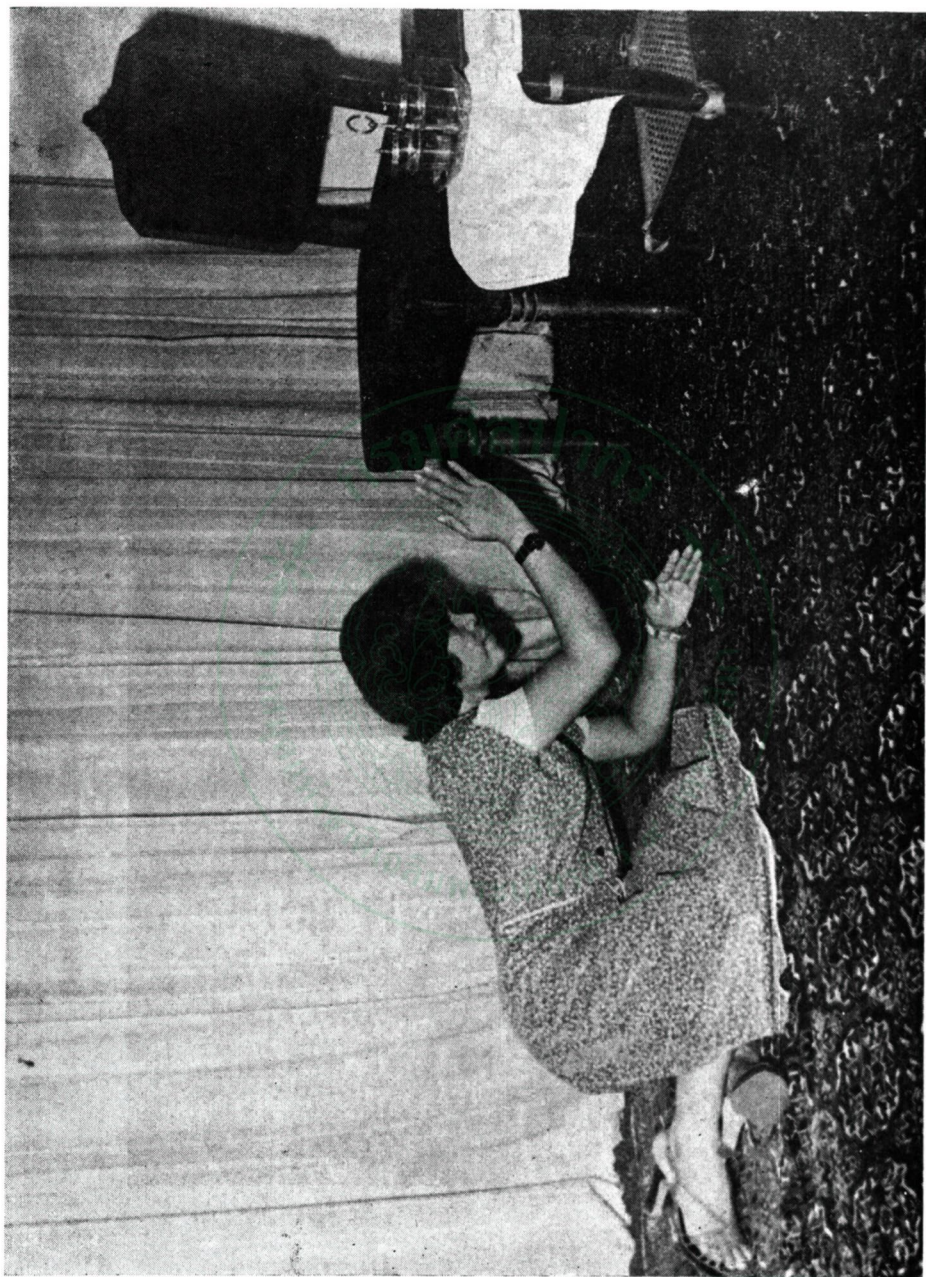
(๒) เข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานของตามประเพณีไทย

(ภาพที่ ๓๑)

- (๑) กราบ
- (๒) กลานลงมือไปใกล้พระองค์ท่าน ระยะพอรับของได้

ภาพที่ ๓๐ เจ้าฟ้าฯ รับพระราชทานของเป็นพิธีการ

ภาพที่ ๓๑ เจ้าฟ้าฯ รัชพระราชนัดดาของตามประเพณีไทย

- (๓) กราบ
- (๔) เองาน
- (๕) รับพระราชทานของ
- (๖) กลานถอยหลัง

หมายเหตุ ๑. การเข้ารับ พระราชทาน ของต้องเข้าทรงพระองค์
 ๒. รับพระราชทาน ของ ต้องในลักษณะแบมือรับ ถ้า
 เป็นของที่ทรงจับ เช่น เทียน ต้องรับล่างพระหัตถ์
 ๓. ในกรณีที่ได้รับ พระราชทาน ของ ที่ทรง พระ กรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญไปพระราชทานผู้อื่น ผู้รับจะ
 ต้องรับด้วยพาน และปฏิบัติตามข้อ (ก) หรือ (ข)
 ข้างต้น เว้นแต่ไม่ต้อง “เอาจาน” ถ้าเป็นของ
 เล็กถือพานมือเดียว ของใหญ่ถือพานสองมือ
 ๔. เมื่อรับพระราชทานของแล้ว อย่างางของ ต้องถือ
 ในลักษณะเชิญ แขนทั้งฉาก
 ๕. เมื่อรับพระราชทานของแล้ว ตอนกลับต้องกลาน
 อย่างกลานยกของ สำหรับชายเมื่อรับแล้วต้องเชิญ
 สองมือ

จ. เข้าเฝ้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายของ

ทำได้สองแบบ เช่นเดียวกับการเข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทาน
 ของ ของที่จะทูลเกล้า ฯ ถวายจะต้องวางบนพาน ถ้าเป็นการถวายสอง
 พระองค์ต้องแยกพานพระองค์ละพาน เว้นแต่เป็นของใหญ่ ซึ่งจะวาง
 บนพานไม่ได้ พานที่จะใส่ของจะต้องมีลั่นพาน ไม่จำเป็นต้องมีผ้าปู
 บนพาน แต่จะใช้ผ้าหรือลูกไม้ตัดขนาดเท่าลั่นพานวางบนลั่นพานก็ได้

(ก) แบบพิธีการ (ภาพที่ ๓๒)

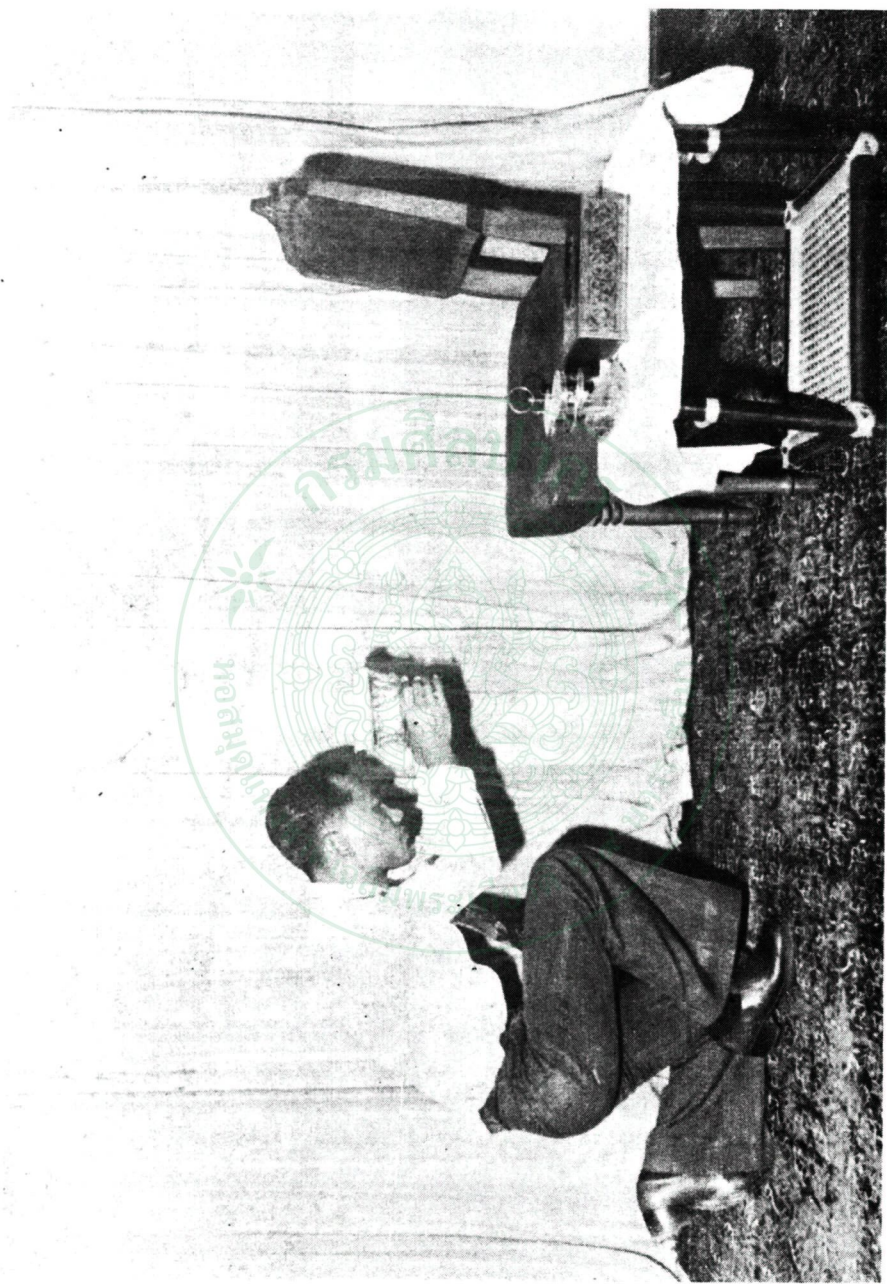
- (๑) ถวายคำนับ
- (๒) เดินเข้าไปใกล้
- (๓) ถวายคำนับ
- (๔) ย่อเข้าซ้าย ทั้งเข้าขวา
- (๕) ทูลเกล้า ฯ ถวาย โดยยกพานที่คอปานด้วยมือทั้งสองข้าง และน้อมตัวเล็กน้อย
- (๖) ลูกขึ้นดอยหลังครึ่งก้าวหรือเต็มก้าว แล้วถวายคำนับ
- (๗) เดินดอยหลังประมาณสามก้าว แล้วถวายคำนับ
- (๘) เดินตามปรกติ

(ข) แบบไม่เป็นพิธีการ (ภาพที่ ๓๓)

- (๑) วางของข้าง ๆ แล้วกราบ
- (๒) คลานแบบคลานยกของเข้าไปใกล้พระองค์
- (๓) ถวายของสองมือ ถ้าถวายด้วยมือเดียว ใช้มือขวาหมอบลงศอกแขนซ้าย
- (๔) วางพานลงข้าง ๆ แล้วกราบ
- (๕) คลานดอยหลัง

ฉ. ตั้งเครื่อง

“เครื่อง” ในที่นี้หมายถึงพระกระยาหาร จะเป็นพระกระยาหารเวลาใดก็ตาม แบบที่จะอธิบายนี้ เป็นการตั้งเครื่องเสวยธรรมคา

ภาพที่ ๓๒ ทูลเกล้าฯ ถวายของแบบพิธีการ

ภาพที่ ๓๓ หุ่นกล้าวัว ถวายของแบบไม้แบบพิธีการ

ไม่ใช่แบบไทย ซึ่งองค์เครื่อง (ภาชนะใส่อาหาร) ใช้จานเชิงตั้งบน
โต๊ะ

การตั้งเครื่องจะต้องมีผู้เข้าปฏิบัติสองคน คนหนึ่งเชิญโต๊ะ
เดินหน้า อีกคนหนึ่งเชิญองค์เครื่องตามหลังคนเชิญโต๊ะ ผู้เชิญเครื่อง
จะต้องเชิญให้ถาดด้านซ้ายมือซ้ายมืออยู่ทางตัว

การตั้งเครื่องทำได้สองแบบ เช่นเดียวกับการรับพระราชทาน
ของหรือถวายของ

ผู้เชิญทั้งสองคนไม่ควรยืนให้ตรงกันทีเดียว และให้ห่างกัน
พอสมควร ระยะพอคนหน้าหันมารับจากคนที่สองได้ถึง การเชิญ
ต้องเชิญสองมือ

(ก) แบบพิธีการ

(๑) ถวายคำนับ

(๒) เดินเข้าไปใกล้

(๓) เมื่อถึงระยะพอสมควรถวายคำนับ

(๔) ผู้เชิญโต๊ะนั่งคุกเข่า วางโต๊ะโดยค่อย ๆ เลื่อน
(ขาโต๊ะไม่ถูกพื้น) เข้าไปใกล้พระองค์เพื่อให้ทรง
หยิบได้โดยง่าย ให้โต๊ะอยู่เหนือพระอุรุ (ทันขา)
ผู้เชิญองค์เครื่องนั่งคุกเข่าข้างหลังให้เยื้องผู้เชิญ
โต๊ะไปทางหนึ่ง (ภาพที่ ๓๔)

(๕) ผู้เชิญโต๊ะหันไปรับองค์เครื่องขึ้นวางกลางโต๊ะ ขณะ
หันไปรับอย่าให้มือข้ามโต๊ะ และวางให้ได้ที่ไม่
ควรเลื่อนไปมา

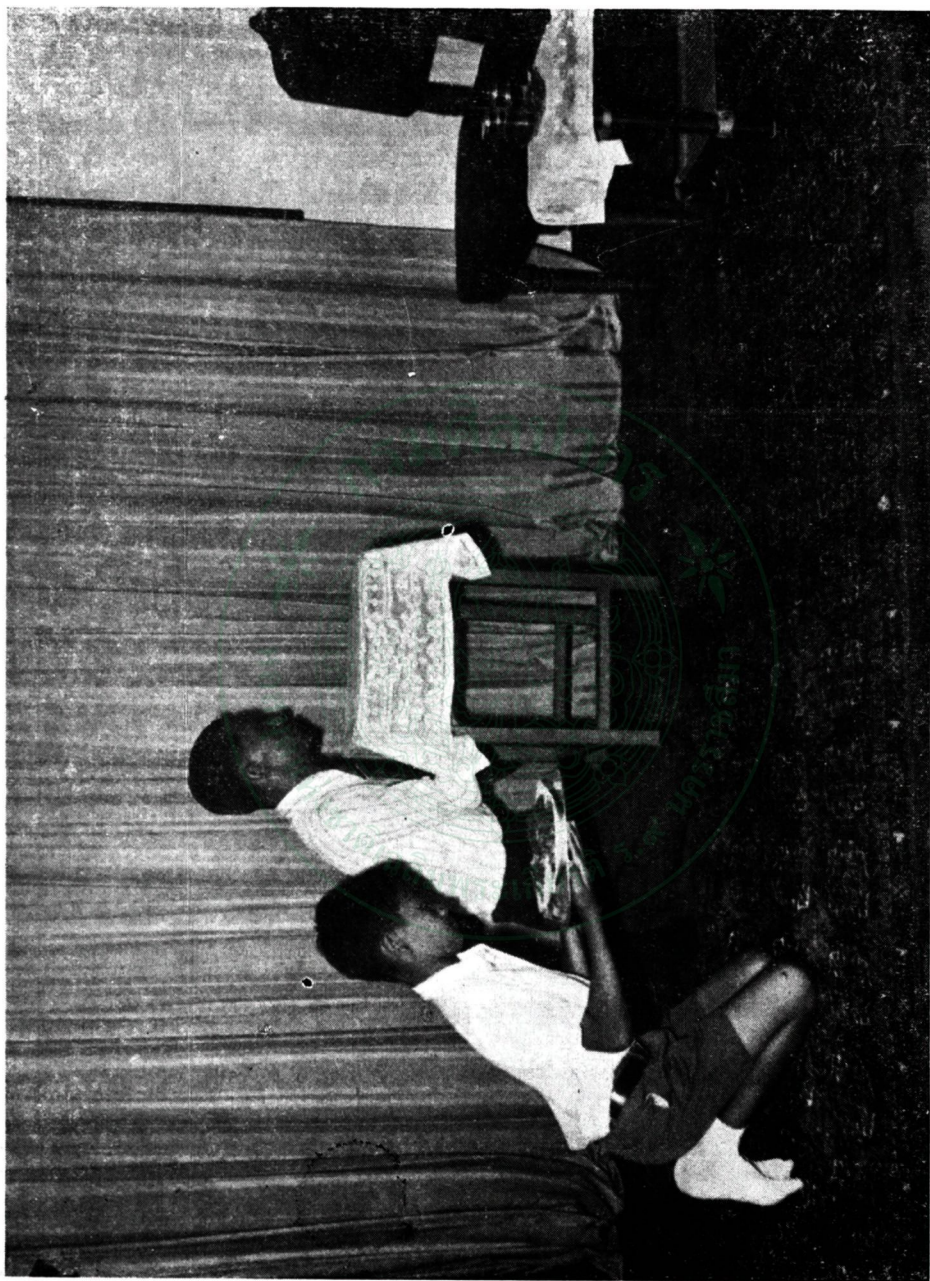
- (๖) ขณะที่ผู้เชิญโต๊ะรับองค์เครื่องไปแล้ว ผู้เชิญองค์เครื่องถวายค่านับ แล้วเดินถอยหลังประมาณสามก้าว ถวายค่านับ แล้วเดินตามปกติ
- (๗) เมื่อทอด (วาง) องค์เครื่องแล้ว ผู้เชิญโต๊ะลุกขึ้น ถอยหลังครึ่งหรือหนึ่งก้าว ถวายค่านับแล้วเดินตามปกติ

(ข) แบบไม่เป็นพิธีการ

- (๑) คลานแบบยกของทั้งผู้เชิญโต๊ะ และผู้เชิญองค์เครื่อง
- (๒) เมื่อเข้าใกล้ระยะพอสสมควรแล้ว ผู้เชิญโต๊ะวางโต๊ะตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้เชิญองค์เครื่องนั่งคุกเข่าเยื้องไปทางหนึ่ง แล้วผู้เชิญโต๊ะหันมารับองค์เครื่องไปวางกลางโต๊ะ (ภาพที่ ๓๕)
- (๓) เมื่อส่งองค์เครื่องแล้ว ผู้เชิญองค์เครื่องกราบแล้วคลานถอยหลังกลับ
- (๔) เมื่อวางองค์เครื่องแล้ว ผู้เชิญโต๊ะกราบแล้วคลานถอยหลังกลับ
- (๕) ก่อนจะออกหรือลงไป ทั้งสองคนกราบอีกครั้งหนึ่ง

ข. ถอนเครื่อง

เมื่อเสวยเสร็จ จะต้องเข้าถอนเครื่อง ซึ่งทำได้สองแบบเช่นเดียวกัน

ภาพที่ ๓๔ ชุดเครื่องแบบพาดการ

ภาพ ๓๕ ผู้แสดงแบบใหม่ในการ

(ก) แบบพิธีการ

- (๑) ถวายคำนับ
- (๒) เดินเข้าไปใกล้
- (๓) ถวายคำนับ
- (๔) นั่งคุกเข่า
- (๕) คนหน้ายกองค์เครื่องส่งไปให้คนหลัง
- (๖) คนหลังลุกขึ้นถวายคำนับ เดินถอยหลังประมาณสามก้าว ถวายคำนับ แล้วเดินตามปกติ
- (๗) คนหน้ายกโต๊ะ ลุกขึ้นถอยหลังครึ่งหรือหนึ่งก้าว ถวายคำนับ เดินถอยหลังประมาณสามก้าว ถวายคำนับ แล้วเดินตามปกติ

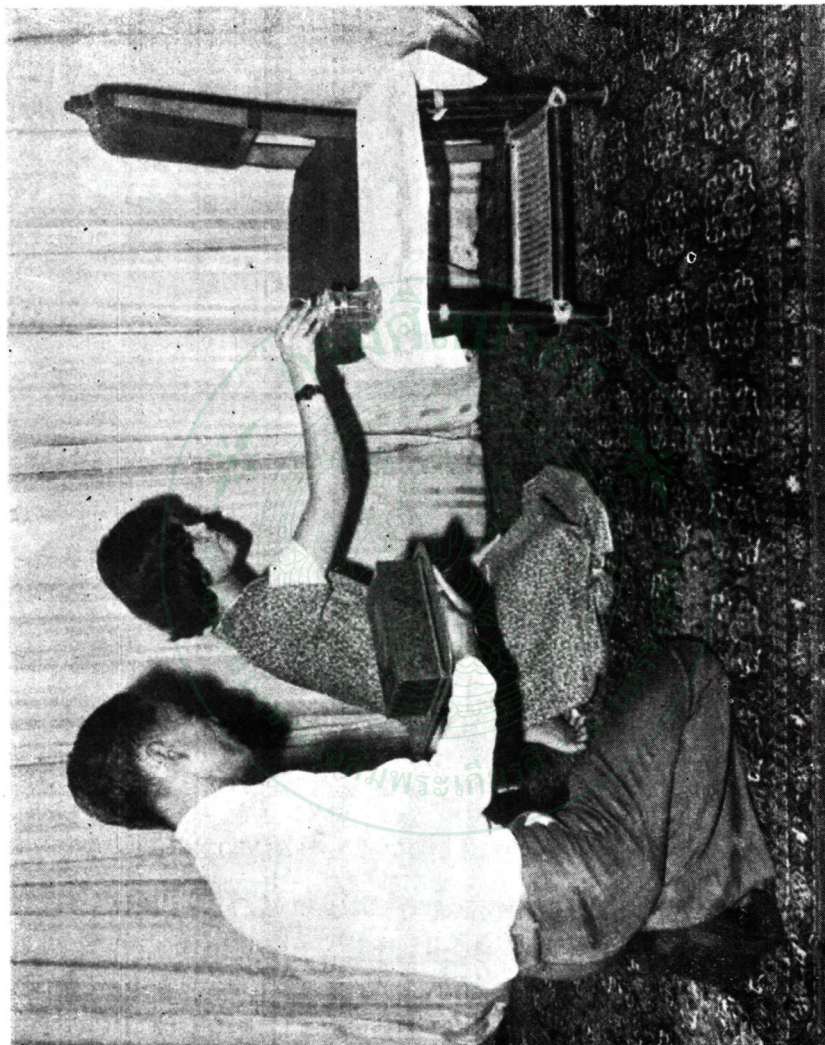
(ข) แบบไม่เป็นพิธีการ

- (๑) กราบ
- (๒) คลานลงมือเข้าไปใกล้
- (๓) กราบ
- (๔) คุกเข่า
- (๕) คนหน้ายกองค์เครื่องส่งให้คนหลัง คนหลังเชิญองค์เครื่องคลานถอยหลัง
- (๖) คนหน้าเชิญโต๊ะคลานถอยหลัง

ข. ทอดพระสุธารส หีบพระโอสถ และทรงเขี่ย

ถ้าจะทอดพระสุธารส (น้ำดื่ม) หีบพระโอสถ (หีบบุหรี) และทรงเขี่ย (ที่เขี่ยบุหรี) มีคนเชิญสามคน คนหน้าเชิญพระสุธารส คนที่สองเชิญหีบพระโอสถ คนที่สามเชิญทรงเขี่ย แต่ถ้าทรงเขี่ยทอดอยู่บนโต๊ะแล้วก็ไม่ต้องเชิญเข้าทอดอีก (ภาพที่ ๓๖) การเชิญเข้าไปทอดทำได้สองแบบและวิธีการอย่างเกี่ยวกับการตั้งเครื่อง ถ้าเป็นการเชิญไปทอดในกรณีที่ตั้งโต๊ะข้างพระเก้าอี้ ผู้เชิญก็เข้าข้างๆ ถ้าโต๊ะตั้งระหว่างพระเก้าอี้ก็เข้าข้างหลัง ผู้เชิญพระสุธารส วางที่พระสุธารสข้างหน้า ถ้าทอดถวายแต่ละองค์ ก็วางให้ด้วยอยู่ในระดับขวาง ถ้าทอดกลาง ก็วางตามแนวตรง แล้วหันไปรับหีบพระโอสถ วางเป็นอันดับสอง ให้คานเบ็ดของฝาหีบหันไปทางพระองค์ ถ้าเป็นโต๊ะตั้งระหว่างพระเก้าอี้ ก็ให้ฝาคานเบ็ดอยู่ทางหลัง แล้วคนที่สองรับทรงเขี่ยจากคนที่สามส่งให้คนแรกทอดตอนหลังสุด

หมายเหตุ การกระทำอิริยาบถเฉพาะ พระพักตร์พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระอัครมเหสีมีอิริยาบถถวาย ความเคารพพิเศษ เรียกว่า “เออวาน” อิริยาบถ “เออวาน” คือยกมือขวาขึ้นตั้งในระดับสูงกว่าศอกเล็กน้อย และยกมือขวาเพียงแค่ข้อมือขึ้นลงเร็ว ๆ ๑ ครั้ง (ทางสันมือ) ขณะที่ใช้มือขวานี้รับของจากพระหัตถ์ การ “เออวาน” คือการถวายความเคารพต่อ พระองค์พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระอัครมเหสี การกระทำอิริยาบถใด ๆ เฉพาะ

ภาพที่ ๓๖ หอดพระสุธารสและหีบพระโอสถ

พระพักตร์ จะต้องถวายความเคารพก่อน ทั้งได้กล่าวแล้ว เช่น จะนั่งเก้าอี้ในที่เผ่าก็ถวายความเคารพก่อนเป็นต้น การที่รับสิ่งของจากพระองค์ท่านหรือปฏิบัติงานเฉพาะพระพักตร์ เช่น ปิดฝาเปิดฝาทองค์เครื่อง ถอนองค์เครื่อง ตามธรรมเนียมก็ต้องถวายความเคารพก่อน การถวายความเคารพเช่นนี้ใช้ “เออวาน” ฉะนั้นการ “เออวาน” จึงทำต่อเมื่อปฏิบัติเฉพาะพระพักตร์เป็นการเออวานพระองค์ท่าน (ถวายเคารพพระองค์ท่าน) ไม่ใช่เออวานเครื่อง เช่นรับพระมาลา ถ้าวรับจากพระองค์ท่านก็เออวานก่อน เป็นการถวายความเคารพพระองค์ท่าน ถ้าไม่ได้รับจากพระองค์ท่านก็ไม่ต้องเออวาน

ฉะนั้น กรณีตั้งเครื่อง เมื่อตั้งเครื่องแล้ว หากจะต้องกระทำการใด ๆ เช่น เปิดฝาทองค์เครื่อง ก็ต้องเออวานก่อน แล้วจึงเปิด เมื่อถอนเครื่องหากองค์เครื่องนั้นมีฝาเปิดอยู่ หรือมีภาชนะองค์เครื่องอยู่นอกถาด จะปิดหรือหยิบใส่ถาดก็ทำเออวานก่อน เมื่อจะถอนองค์เครื่องมาส่งให้คนข้างหลังก็ต้องเออวานก่อน ทั้งหมดนี้ ไม่ใช่เออวานองค์เครื่องแต่เป็นเออวานพระมหากษัตริย์ หรือสมเด็จพระอัครมเหสี เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้ทรงเครื่องจะรับองค์เครื่องจากคนหน้า ไม่ต้องเออวานเพราะไม่ใช่ทำเฉพาะพระพักตร์ เป็นการรับจากบุคคลอื่น ในกรณีเช่นนี้สมมุติว่าขณะที่จะถอนองค์เครื่องแต่เสด็จ ฯ กลับไปแล้ว เมื่อจะถอนไม่ต้องเออวานเชิญออกไปตามธรรมเนียม

ณ. เข้าเฝ้า ฯ ถวายดอกไม้รูปเทียน

การเข้าเฝ้า ฯ ถวายดอกไม้รูปเทียนกระทำในโอกาสที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายตัวหรือทูลลา เช่น ทูลลาอุปสมบท ลาไปต่างประเทศ ฯลฯ รูปเทียนใช้รูปเทียนแพขนาดกลางขึ้นไป การจัด รูปไว้บน เทียนอยู่ล่าง บนแพรูปเทียนวาง กระถงดอกไม้ซึ่งมีกรวยปิด ทั้งหมดนี้วางบนพานซึ่งมีลั่นพาน เวลายกพาน หรือวางพาน ให้ปลายรูปเทียนอยู่คั่นซ้ายมือของผู้ถือ การเข้าเฝ้า ฯ เช่นนี้ส่วนมากทำในทึรโหราน ฉะนั้น อริยาบถกระทำทำนองเดียวกับการเฝ้า ฯ ในทึรโหราน

- (๑) เมื่อเข้าไปในห้องเฝ้า ฯ (อย่าสวมรองเท้า) วางพานข้าง ๆ ตัว กราบ
- (๒) ยกพานเดินเข้าไปประยะพอสมควร แล้วเปลี่ยนเป็นกลาน (ปฏิบัติทั่ว ๆ ไปใช้เดินเข้า)
- (๓) เมื่อเข้าไปใกล้พอสมควรแล้ววางพานลงข้าง ๆ กราบ
- (๔) ยกพานวางบนโต๊ะ (ถ้าจัดไว้) หรือพื้นเบื้องหน้าให้ตรงตัว ห่างพอกราบได้ไม่ติดพาน
- (๕) เปิดกรวยกระถงดอกไม้
- (๖) กราบให้ตรงกับพานดอกไม้รูปเทียนแล้วเปลี่ยน เป็นหมอบประนมมือ
- (๗) ถ้าพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อจบกราบครั้งหนึ่ง

(๘) เมื่อกลับ กราบแล้ว กลานถอยหลัง

(๙) ก่อนจะออกจากห้องเฝ้า ฯ กราบอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการลาแล้ว จึงขอกล่าวถึงการลาอุปสมบท
ทั่ว ๆ ไป ก็ควรทำตามทีกล่าวนี้ ต่างแต่เมื่อวางพานตรงหน้าและเปิด
กรวยแล้ว ผู้ลานั้นพับเพียบประนมมือ กล่าวอโหสิกรรม และเมื่อ
ได้รับอโหสิกรรมแล้ว กราบอีกครั้งหนึ่ง

การนำดอกไม้รูปเทียนไปเคารพผู้ใหญ่ เช่น การไปไหว้
เนื่องจากประกอบพิธีสมรส ผู้ไปเคารพจะต้องนำดอกไม้รูปเทียนแพ
ไปถวายเสมอ ส่วนของอื่นเช่นผ้าไหว้นั้น เป็นส่วนประกอบจัดตาม
ลักษณะและประเพณี

ดอกไม้รูปเทียนที่นำไป ถ้าเป็นการเข้าเฝ้า ฯ ถวายตัวก่อน
ที่จะทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทาน ผู้เข้าเฝ้า ฯ นำไปคนละ
หนึ่งชุด ถ้าเป็นการถวายตัวของครอบครัว หรือการไปเคารพผู้ใหญ่
หลังพิธีสมรส ใช้ดอกไม้รูปเทียนแพชุดเดียว

ญ. กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม

อนึ่ง ตามประเพณี ข้าราชการสัญญาบัตร เมื่อถึงแก่กรรม
สมควรจะมีการนำดอกไม้รูปเทียนไปกราบถวายบังคมลา พร้อมกับ
แจ้งการถึงแก่กรรมต่อสำนักพระราชวัง ในการไปกราบถวายบังคมลา
นี้ เจ้าภาพหรือทายาทของผู้ถึงแก่กรรมจะต้องนำสิ่งของเหล่านี้ไปคือ

(๑) ดอกไม้กระถาง

- (๒) รูปไม้ระกำ ๑ คอก
- (๓) เทียนขี้ผึ้ง ๑ เล่ม และ
- (๔) หนังสือหรือบัตรกราบถวายบังคมลา ซึ่งมีข้อความว่า
 “ขอเคชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ
 คอกไม้รูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า..... (ชื่อผู้ถึง
 แก่กรรม) ข้าราชการสังกัดกระทรวง.....อายุ.....ปี
 กราบถวายบังคมลาถึง..... (แก่กรรมหรือ
 อย่างอื่นตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ถึงแก่กรรม)
 ด้วยโรค.....ที่.....เมื่อวันที่.....เวลา.....น.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ขอเคชะ”

สิ่งของเหล่านี้วางบนพาน แล้วนำไปวางที่พระบรมฉายา-
 สาทิสลักษณ์ที่สำนักพระราชวัง แล้วผู้นำไปก็ถวายความเคารพเป็น
 เสร็จการ

การแสดงมารยาทเท่าที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงหัวข้อของการ
 ปฏิบัติ ส่วนการที่จะให้ถูกต้องงดงามนั้น อยู่ที่การฝึกฝน และโปรด
 อย่าลืมว่าการทำมารยาทไทยนี้ ต้องให้มีกีรียมารยาทสุภาพอ่อนโยน
 อย่าทำให้เชิงช้าเกินไป แต่ก็อย่าให้ลุกลน และอย่าให้เกิดเสียงใน
 การกระทำทุกอย่าง

ประเพณีเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งสมควรรักษาไว้มั่นคงถาวร
สืบไป ไม่ว่าชาติใดภาษาใดก็ย่อมมีประเพณีประจำชาติ ประเพณีไทย
มีการหมอบ คลาน กราบ ไหว้ ซึ่งแสดงถึงอุปนิสัยอ่อนน้อม
จึงเป็นกิจวัตรที่ควรกระทำ อย่าให้เลิกสูญหายไปเสีย

มารยาทเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นสมบัติของชาติ
เป็นหน้าที่ของคนไทย ที่จะฝึกฝนทำได้อย่างถูกต้องตามระเบียบและ
ประเพณี ซึ่งเป็นการธำรงสมบัติของชาติให้คงอยู่เสมอไปชั่ว
กาลนาน

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์การศาสนา
นายพนิต สินไพโรจน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๒๘๑๒๓๕๑

